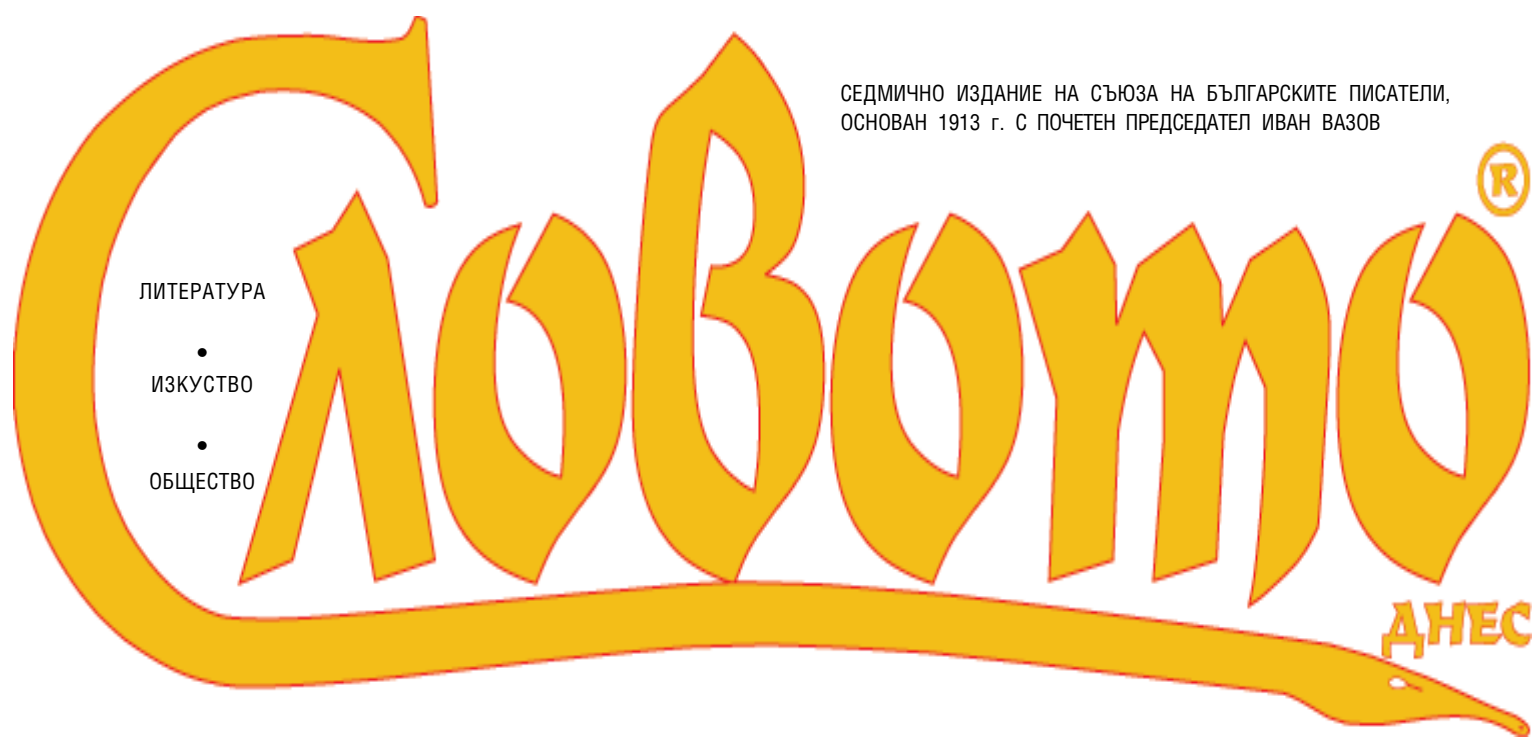

Абонамент

Всеки месец до 15-о число на 2026 г., във всяка пощенска станция, можете да се абонирате за вестник „Словото днес“:

за 1 месец - 6 лв./ 3 €
за 3 месеца - 18 лв./ 9 €
за 6 месеца - 36 лв./ 18 €
за 10 месеца - 60 лв./ 30 €

Каталожен
№ 115

ISSN 1312-3173

29 бр. (1250),
1.10.2026,
година XXI - 0.77 €

Вапцаров — големият взрив

Атанас Звездинов

По-късно разбрах, че така радостно и внезапно са го открили поколения преди мене. Както споделя първите си впечатления и именитият наш литератор Цветан Стоянов, който говори с възторг за това откритие на своята младост. За естественото проникване и завладяване на младежките души от Вапцаровите стихове. Те са оценени по достойнство още в ранните години след появяването си не от кой да е, а от корифея на списание „Златорог“ Владимир Василев, от Константин Константинов, от Николай Лилиев, които дават по-широка и задълбочена оценка на неговата поезия от тази, която е битувала.

По-късно разбрах, че така радостно и внезапно са го открили поколения преди мене. Както споделя първите си впечатления и именитият наш литератор Цветан Стоянов, който говори с възторг за това откритие на своята младост. За естественото проникване и завладяване на младежките души от Вапцаровите стихове. Те са оценени по достойнство още в ранните години след появяването си не от кой да е, а от корифея на списание „Златорог“ Владимир Василев, от Константин Константинов, от Николай Лилиев, които дават по-широка и задълбочена оценка на неговата поезия от тази, която е битувала.

Това, което ме е вълнувало и вълнува в стиховете на Вапцаров: Неговото емблематично стихотворение „Вяра“ завършва със стиховете „...И бронейни патрони за нея няма открити, няма открити“. Описвайки мрачния „Завод“, се заканва: „ще снемем ние слънцето при нас“. В „Двубой“ поетът се идентифицира и съчувства на несправедливостите по целия свят — със затрупаните миньори, с убития на паважа, с Парижките комунари... Обобщението „Навред съм аз“ го прави вече световно значим и подсказва, че ще се бори за бъдещето на целия свят.

В „Писмо“ вече вижда, че „изстиваха последните надежди“ и че „бяхме вързани жестоко“ и от това се ражда омразата. Ясно е, че борбата ще е безкомпромисна и жестока. Ясно е вече, че той влиза в двубоя „с главите си ще счупим ледовете“. Доказва го и този блестящ финал: „Но да умрем, когато се отърсва / земята от отровната си

плесен /когато милионите възкръсват / това е песен, да, това е песен.“ Това вече е обричане.

Ами в „Песен за човека“, където песента напират в гърдите на този, който пее под бесилката? Това не е ли пример и завещание?! Поетовата „вина“ набира сила, за да заяви той в „Земя“: „Тази земя — не е моя земя / тази земя, простете, е чужда.“ И с това вече се поставя в позицията на враг.

Враг, но не на своята земя, а на всичко ретроградно. Не само в нея, а и извън нея. Стиховете в „Песни за една страна“, за Испания показват съдбовната му връзка с борците по целия свят и вече предопределят широкото обобщение „История“. Това мащабно платно на равностметката. Това осъзнаване на неизбежната саможертва. Този прочувствен диалог с историята е и утеха, и ярко поетическо прозрение за безсмъртието. Написаната закана в „Испания“: „ще мине твоята кръв във мойта, / а после — в цялата земя“ вече е призив и не се прощава. И не му го простиха. И не му го прощават.

Нека Светът си го признава и цени, но изглежда у нас сега не ни е нужно и е вредно всичко, което буди и буни съзнанието.

Има кой да подходи академично към темата. Аз казвам само какво е Вапцаров в моя живот. Случи се така, че той беше с мен, по-скоро беше в мен, през всичките тези години. От гимназията, та досега, когато превалявам осемдесетгодишния си връх. Стиховете му възбуждаха желанието ми и аз да постигна тяхното внушение. Усещам, че това е така и сега. Защото убеждението, че поезията трябва да вдъхва жизненост на човека, да укрепва съвестта и волята му, и досега е мое убеждение. А проверката на времето, както се знае, е най-сигурната проверка.

Не мога да повярвам, че литератори и творци

не разбират и не оценяват колегата си. А подозрението, че това е съзнателно, е вече мизерия на Духа. И за неговото време и още повече за нашето, с претенции за демокрация, това е недопустимо. В случая демокрацията това са възторжените читатели на поета. Подбудената от него саможертва на борците в други страни и народи. Не е ли всепризнанието му по целия свят очевидно доказателство за талантливо внушената поетична съвест?

Нелепо е да си се пробвал в писането на стихове и да отричаш световно значим поет. За това просто нямам думи.

Да. Въстаналият срещу фашизма е враг на държавата по онова време, но и тя е негов враг, като го лишава от правото на самоопределение, като лишава хората от нормални условия за живот. В този смисъл държавата може да осъди човека и да го накаже, но няма право да осъжда и погубва сътвореното от него, което става всепризнано световно достояние. Никой не й дава това право. Още повече, когато защитник на това достояние е световното признание.

Почувствами са и са го разбрали още преди повече от век именити, достойни наши писатели, които, преодолели заплахата за тях самите, са свидетелствали на процеса срещу Вапцаров и другарите му със смели, честни показания.

На стр. 3

MOTO-PHONE

Поклон пред Иван Вазов

На 22 септември се навършиха 105 години от кончината на Патриарха на българската литература. Четири дни продължава поклонението пред Народния поет, държавник и велик българин в църквата „Света Неделя“ през 1921 година. Иван Вазов е погребан на 28 септември в центъра на София със 101 топовни салюта.

По покана на Националния литературен музей пред гроба на Патриарха на българската литература зад столичния храм „Св. София“ на 22 септември се поклониха десетки българи.

На панихидата, отслужена от отец Лъчезар Попов, присъстваха родственици на Иван Вазов, сред които доц. Григорий Вазов и внучката му Рада.

От името на Министерството на културата венец поднесоха заместник-министрите Пламен Славов и Марина Василева.

Слово за Иван Вазов произнесе директорът на Националния литературен музей Атанас Капралов.

На 23 септември в къща-музей „Емилиян Станев“ Здравка Евтимова представи сборника си „Каварненски разкази“. Срещата събра почитателите на нейното творчество от Велико Търново. На въпроса „Защо разкази?“ Здравка Евтимова отговори, че основна причина за това е времето, което все не стига. Тя сравни себе си с дърво, което устоява и на житейските бури. След срещата писателката написа и своето послание в Книгата за впечатления за посетителите на къща музей „Емилиян Станев“.

По традиция на празника на община Вършец кметът Иван Лазаров връчи наградите от конкурса поезия (сонет) на името на Лъчезар Станчев. Отличия получи Ваня Велева за „В подножието на Парнас“ и Светлана Йонкова за „Душа“. Първа награда бе връчена на Валентина Йотова за „Небесен покрив“, втора – на Боряна Ботева за „Сонет за пролетния вятър“.

Конкурси

КОНКУРС ЗА НАЦИОНАЛНА ЛИТЕРАТУРНА НАГРАДА „БОГДАН ОВЕСЯНИН“ – 2026

Съюзът на българските писатели и Община Стрелча обявяват конкурс за Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ – 2026 г., съгласно Статута на наградата, приет с Решение № 877/25.09.2014 г. на Общински съвет – Стрелча и изменен и допълнен с Решение № 348/30.07.2025 г. на Общински съвет – Стрелча.

През 2026 година ще бъде връчена за четвърти път.

Наградата е учредена през 2014 г. като израз на признание към личността и таланта на Богдан Овесянин – творец и първи директор на Гимназията в Стрелча.

ЦЕЛ И ПРЕДМЕТ НА НАГРАДАТА

Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ се присъжда за цялостно творчество, за постижения в областта на българската литература, за изследвания върху творчеството на Богдан Овесянин и за популяризирането на неговото литературно наследство.

С наградата се удостояват съвременни български поети, писатели, литературни критици и изследователи в областта на родната литература.

Наградата се присъжда веднъж на четири години през месец ноември, съпътствайки годишнината от създаването на Гимназията в гр. Стрелча.

НОМИНАЦИИ

Община Стрелча приема предложения за номиниране на кандидати за Националната литературна награда „Богдан Овесянин“.

Право да правят номинации имат: институции; творчески организации; сдружения; специализирани литературни издания; неправителствени организации, свързани с литературата. Не могат да бъдат номинирани творци, на които Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ вече е присъждана.

СРОК ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ НА НОМИНАЦИИТЕ

Предложенията за номинации се приемат: **от 15 септември до 15 октомври 2026 г.** Предложенията следва да бъдат представени в електронен вариант на:

kmet.strelcha@gmail.com

strelcha11@mail.bg

или на хартиен носител на адрес: гр. Стрелча 4530, пл. „Дружба“ № 2, Община Стрелча. За допълнителна информация: тел. 0898463456

КОМИСИЯ

Носителят на Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ се определя от комисия в състав от трима души – двама представители на Съюза на българските писатели и един представител на Община Стрелча, която се назначава от Кмета на Община Стрелча.

НАГРАДА

Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ включва: парична награда в размер на 511.29 евро и плакет, осигурени от Община Стрелча, както и Почетна грамота от Съюза на българските писатели.

Наградата не се присъжда посмъртно.

ВРЪЧВАНЕ НА НАГРАДАТА

Тържественото връчване на Националната литературна награда „Богдан Овесянин“ – 2026 ще се състои през месец **ноември** 2026 г. в гр. Стрелча, в рамките на честванията, посветени на годишнината от създаването на Гимназията. Точната дата, час и място на церемонията ще бъдат обявени допълнително.

Община Стралджа обяви прием на творби за **осмото издание на Националния литературен конкурс „Станка Пенчева“**, организиран под наслов **„Дървото на живота“**. Автори над 18 години могат да участват в разделите за поезия и проза в **срок до 26 октомври**.

Конкурсът, посветен на голямата българска поетеса, се реализира под патронажа на кмета на общината и на Съюза на българските писатели.

Авторите могат да подадат произведения на избрана от тях тема, а текстовете ще се оценяват анонимно.

До участие се допускат неиздавани творби.

Допълнително условие е с тях да не е участвано в други литературни конкурси, също и да не са публикувани в онлайн пространството – в сайтове или социални мрежи.

В раздела за **поезия** се допуска участие с **до три стихотворения**.

Условието за **проза** е също **до три произведения – разказ или есе в обем до пет машинописни страници**.

На 30 октомври журито ще обяви списък с десет номинирани за наградата автори в раздел „Поезия“, чиито имена ще бъдат оповестени на сайта на Община Стралджа. Победителят в категорията ще бъде излъчен на **7 ноември** след рецитал на десетте номинирани автори пред журито и публика.

Спечелилите в раздел „Проза“ ще бъдат уведомени на **30 октомври** на посочена от тях електронна поща или телефон.

Предвидени са грамоти и парични награди за отличени с първо, второ и трето място в двете категории, също и връчване на специална награда – „Приз Станка Пенчева“ от кмета на общината.

Пълните условия за участие в конкурса са публикувани в сайта на местната администрация.

Националният конкурс „Станка Пенчева“ се организира от 2012 г. насам на всеки две години и се финансира от бюджета на Община Стралджа, дарители и други източници.

Тазгодишното му издание е част от програмата на тържествата, посветени на празника на общината – 8 ноември, и нейния покровител св. Архангел Михаил.

НАЦИОНАЛНА ЛИТЕРАТУРНА НАГРАДА „ГЕОРГИ ЧЕРНЯКОВ“

Обществото на литературния кабинет „Димчо Дебелянов“ (София), Съюзът на българските писатели и Националният студентски дом обявяват началото на Дванадесетото издание на Националната литературна награда „Георги Черняков“.

Право на участие имат действителни български студенти и докторанти (до 40-годишна възраст, независимо дали учат у нас или в чужбина), които са изпратили свои творби на електронния адрес на Общество на литературния кабинет „Димчо Дебелянов“: cherniaka21@abv.bg

Конкурсът е явен и е на свободна тема. **Творбите се приемат от 25 септември до 1 ноември 2026 г. включително.**

Кандидатите изпращат до три произведения във всеки жанр (подписани с име или псевдоним, телефон за връзка и имейл) и автобиография свободен текст (до 10 реда). Отличия не се връчват за съавторство.

Жури от известни български писатели ще излъчи наградените по жанрове и ще определи наградите, които ще се връчат в периода 1–3 декември 2026 г. в Националният студентски дом – София, пл. „Народно събрание“ 10.

Награди по жанрове:

Поезия (лирика: да се изпращат стихотворения, които са общо до 3 стр.; или хайку – до 2 стр.)

– Първа награда: Диплом и парична премия от 300 евро.

– Втора награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Белетристика (разкази до 8 000 знака)

– Първа награда: Диплом и парична премия от 300 евро.

– Втора награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Хумор и сатира (проза или поезия до 4 000 знака)

– Награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Журито ще присъди и **две Специални награди:** от името на Съюза на българските писатели и от Националния студентски дом.

По решение на журито може да се присъди и **Специална награда – издаване на първа книга на млад автор.**

На 24.09.2026 г., в Народно читалище „Пенчо Славейков-1921“, в Софийския литературен салон, бе представен монороманът на писателя Банко П. Банков „Момиче за лятото“. Секретарят на читалището Димитър Христов представи романа като прочете предговора на литературния критик Георги Н. Николов. За дейността и творчеството на автора говориха Димитър Христов, Венцеслав Пейков и Павлина Павлова. Водещата на вечерта Виктория Катранова и Банко П. Банков изпълниха откъси от романа. По повод своята 90-годишнина, авторът подари книги на присъстващите в залата. Всички пожелаха „Момиче за лятото“ да достигне до повече читатели.

Словото „Словото днес“ - издание на Съюза на българските писатели, основан 1913 г. Адрес на редакцията: 1000 София, ПК 608, ул. „6 септември“ 35, тел. 02/987-38-96 E-mail: slovotodnes@abv.bg Сайт на СБП: sbp.bg	Главен редактор: Надя Попова Редактор: Иван Есенски Графичен дизайнер: Виолета Станиславова Дежурен редактор: Иван Есенски Редакционен съвет: Боян Ангелов, председател Елка Няголова, Иван Гранитски, Панко Анчев, Петър Андасаров, Мюмюн Тахир	Сметка за превеждане на суми за членски внос, дарения, реклами и др.: Сдружение „Съюз на българските писатели“ УНИКРЕДИТ БУЛБАНК IBAN: BG 85UNCR 76301008126403 BIC: UNCRBGSF	Редакцията на вестник „Словото днес“ не приема текстове на пишеща машина. Приемат се само материали, които не надхвърлят 10 000 знака, изпратени на електронния адрес. Ръкописи не се рецензират и не се връщат. КОРЕСПОНДЕНТИ: Благоевград – Росица Зиновиева, 0887/285 732; Бургас – Роза Боянова, 0895/ 506 211; Варна – Станислав Пенев, 0878/ 63-22-69; Велико Търново – Георги Н. Николов, 0879/ 26-50-03; Видин – Ненчо Славчев, 0885/70-87-03; Димитровград – Петко Каневски, 0878/ 66-40-52; Карлово – Красимир Власев, 0882/ 41-04-19; Лом – Юлий Йорданов, 0885/ 27-10-77; Плевен – Лалка Павлова, 0878/95-35-99; Пловдив – Диана Павлова, 0896/38-76-64, Радка Топалова, 0878/75-18-24; Разград – Димитър Петров, 0896/ 08-64-12; Сандански – Мария Маринова, 0893/ 68-76-60; Ст. Загора – Йордан Атанасов; 0888/ 79-01-35; Хасково – Ели Видева, 0898/ 59-19-49; Шумен – Ивайло Петров, 0888/ 50-10-55; Ямбол – Димитър Бечев, 0878/ 29-48-02; Рада Добрианова - кореспондент от Швеция.
---	--	--	---

Вапцаров — големият взрив

Атанас Звездинов

От стр. 1

Работейки над книга за Ангел Каралийчев, попаднах на случая, когато той, в качеството си на заместник-председател на Съюза на писателите, е призван на съдебния процес да каже мнението си за подсъдимите. Младен Исаев пише: „Когато в 1940 година излезе малката книжка „Моторни песни“ Никола Вапцаров ми даде два екземпляра от нея с автограф за Ангел Каралийчев и Никола Фурнаджиев, с молба да им ги предам. Аз се срещнах с тях и им предадох книжките. Казах им няколко думи за автора и стиховете му, като за потвърждение им прочетох едно от „пиринските“ стихотворения на поета. Фурнаджиев замълча, само скептично се усмихна. Друга беше реакцията на Каралийчев: „Чудесни стихове! Личи истинският поет. Кажй му, че му благодаря за книжката.“ И после Исаев добавя: „Две седмици след арестуването на Вапцаров бях арестуван и аз. След четиримесечни инквизиции в полицията срещу нас беше образуван съдебен процес... Военният прокурор искаше за всички ни смъртно наказание...“

Подсъдимите посочват свидетели: Исаев – Елин Пелин, Стилиян Чилингиров и Каралийчев, Вапцаров – други. С опасението, че няма да се явят. Но те се явяват и свидетелстват. И когато адвокатът на Никола Вапцаров чрез председателя на съда помолил Ангел Каралийчев да каже познава ли Никола Йонков Вапцаров и като какъв го познава, Каралийчев отговаря, без да се колебае: „Познавам Никола Йонков като много талантлив поет. Според мене той има голямо бъдеще в литературата ни...“

Е, литератори, хулители на Вапцаров, за тези достойни и безстрашни наши писатели оттогава значимото творчество е единственият критерий и защитник на самото себе си. Нима

сега тази писателска доблест не е жива? Нима вместо да защитим завоюваното за България пред целия свят, трябва да го обругаем?

Оскверняването не може да замени изкуството, а само го подчертава със своето безсилие. Осквернителите нямат душа. Те са бездушни проводници и изпълнители на чужди поръчки. А ако самите те съзнават, какво вършат, още по-зле. Такова родоотстъпничество не се премълчава.

Започнах лично, и нека продължа с няколко примера: Случи се така, че често се срещам със сестрата на Никола Вапцаров Райна, тъй като работех като редактор над книгата ѝ „Бакьо“. И досега ме вълнува нежността, с която тя говореше за убития си брат, за благия му характер, за неспособността му да бъде агресивен, за неговият стремеж да остави незабележим и същевременно за неговата необикновеност. Как се гордееше с международното му признание. От нея научих толкова много неща, че образът му окончателно се запечати в съзнанието ми такъв, какъвто си го представях. Представите ми се допълниха и от разказите на снаха му Венера. И поисках да бъда командирован в Банско, за да се срещна с живите, които са го познавали. Да допълня за себе си, ако съм пропуснал нещо. За всички той беше останал предимно като близък, свой човек, написал за тях съкровени стихове, които излъчват разбиране, вяра и доброта. Никой не говореше за никаква политика. За тях значим беше Човекът.

Като бохемист и писател и преводач имах много възможности да посещавам Чехословакия. На големите чешки и словашки поети нямаше нужда да им казвам кой е Вапцаров. Те го знаеха добре. От всичко наше знаеха Вазов и Вапцаров. И го свързваха с техния Юлиус Фучик, също така загрижен за бъдещето на света и решен да го спасява.

И на международните семинари по бохемистика, на които присъстваха млади хора от цял свят, успявах да проверя познанията им за българската поезия. А когато участвах в срещите на преводачите българисти от цял свят у нас, на които на Вапцаров бе отделяно особено внимание, повярвах напълно, че той е обикнат световен поет.

Бил терорист? Този нежен, деликатен, възвишен, загрижен за света човек? Но нали за жертви винаги се избират значимите и възвишените!

Най-ярко се е запечатил в съзнанието ми един разговор във влака за Костенец, когато пътувахме за литературна среща с Асен Босев и жена му Росица Босева. Знае се, че това е девойката, която непосредствено преди разстрела има смелостта да се омъжи за Антон Попов, за да го спаси от разстрела. Тази постъпка ме беше впечатлила силно, и аз заговорих с Росица за нея. Тя ми разказа не само за сватбата си и вълненията около нея, а какви хора и приятели са били Антон Попов и Никола Вапцаров. Колко ги е вълнувала поезията. И с каква страст са искали да допринесат за добруването на родината. От разговора ни в мен остана убеждението, че това не са никакви терористи, а искрени български патриоти, чиято гибел е огромна загуба за България.

И след всичко това как да замълча, когато отричат Вапцаров?

На една от поредните писателски срещи ръководството на СБП бе решило да заведе чуждестранните гости в Банско, за да участват в честванията на 75-годишнината на Вапцаров. В качеството си на преводач на чешката делегация заминах и аз. До обяд тържеството на площада свърши и на обяд всеки от гостите бе поканен с придружителя си да гостува в едно местно семейство. Не знам как стана, но аз, който придружавах делегацията от Чехословакия, се озовах заедно с виден арабски поет, който като самостоятелен делегат дойде с нас на гости в роднини на Вапцаров. Гостоприемството беше такова и вълнението на поета, който го бе превеждал и сега седеше заедно с родата му, че на раздяла той свали от ръката си позлатения си часовник и го подари на домакиня. „Все едно, че го подарявам на Вапцаров“.

И внезапно си спомних думите на първия носител на международната Вапцарова награда, които бях чул със собствените си уши при награждаването му, че Вапцаров безспорно е световен поет. Че наградата на негово име е чест за всекиго. (Щяха да последват в годините и такива международни на-

гради за най-значими поети от всички краища на света.)

И след всичко това как да замълча, когато отричат Вапцаров?

Трябва ли да има такава награда? Според мен този въпрос изобщо не стои, след всичко казано досега. Още повече, когато вече е съществувала и е била премахната.

Не само душевна, изпитвам физическа болка от изтезанията на човека Вапцаров, от нечовешката същност на мъчителите му, прочетени в книгите и чути от разкази на първоизточници. Но много по-голяма е болката ми от изтезанието и отрицанието на поезията му. От нейната инквизиция. Недоумявам как е възможно да я признават на всички континенти, по целия свят, а тук, в родното му гнездо, сега да се намират яростни отрицатели, още повече ако те са литератори и творци. Да убиваш творчеството е още по-нечовешко, отколкото да убиеш самия творец.

Но е добре обяснимо защо. Защото то е възвисило и възвисява Духа, вдъхнало е и вдъхва кураж, внушило е и внушава морал на стотици хиляди читатели, запалило е и запалва нови творчески огнища. Защото е пример.

Настървението, с което се атакува поета, е косвено доказателство за влиянието на неговата поезия. Признание, че тя е проникнала дълбоко в душите на хората. Но в него прозира и опасението, че това може да се пренесе и върху идните поколения. И затова може би най-яростни са тези, които обучават младите хора. Сега, когато народът е петимен за една добра дума, те бъркат в душата му, за да изтръгнат любимото, да смачкат надеждата, да го обезверят.

Вапцаров няма нужда от защита. Той се е самозащитил. Но мълчанието срещу осквернителите му, би било близо до съучастие. И това е недопустимо.

Големият взрив Вапцаров отекна в целия свят. И за всичко, с което ме е разтърсил, съм му посветил стихотворение, което завършва с куплета:

*И агроном, работник и поет
еднакво са за тази смърт достойни.
Тунелът става цев на пистолет
и в него – шест патрона –
бронебойни.*

Да! Бронебойни са срещу бронята на бездушието, безверието и безсрамията, която ни е оковала.

Никола Вапцаров

ИСТОРИЯ

Какво ще ни дадеш, историйо,
от пожелателите си страници? –
Ний бяхме неизвестни хора
от фабрики и канцеларии,

ний бяхме селяни, които
миришеха на лук и киснало,
и под мустаците увиснали
живота псувахме сърдито.

Ще бъдеш ли поне признателна,
че те нахранихме с събития
и те напихме богато
с кръвта на хиляди убити.

Ще хванеш контурите само,
а вътре, знам, ще бъде празно
и няма никой да разказва
за простата човешка драма.

Поетите ще са улигани
във темпове и във агитки
и нашта мъка ненаписана
сама в пространството ще скита.

Живот ли бе – да го опишеш?
Живот ли бе – да го разровиш?
Разровиш ли го – ще мирише
и ще горчи като отрова.

По синорите сме се раждали,
на завет някъде до тръните,
а майките лежали влажни
и гризли сухите си бърни.

Като мухи сме мрели есен,
жените вили по задушница,
изкарвали плача на песен,
но само бурена ги слушал.

Онез, които сме оставали,
се потехме и под езика,
работехме къде що хванем,
работехме като добитък.

Мъдруваха бащите в къщи:
„Така било е и ще бъде...“
А ние плюехме намръщено
на оглупялата им мъдрост.

Зарязвахме софрите троснато
и търтвахме навън, където
една надежда ни докосваше
със нещо хубаво и светло.

О, как сме чакали напрегнато
в задръстените кафенета!
И късно през нощта си легдохме
с последните комуникета.

О, как се люскахме в надеждите!...
А тегнеше небето ниско,
свистеше въздуха нажежен...
Не мога повече! Не искам!...

Но в многотомните писания,
под буквите и редовете
ще вика нашето страдание
и ще се зъби неприветно –

защото би ни безпощадно
живота с тежките си лапи
направо по устата гладни,
затуй езика ни е грапав.

И стиховете, дето пишем,
когато краднем от съня си,
парфюмен аромат не дишат,
а са навъсени и къси.

За мъката – не щем награди,
не ще дотегнем и с клишета
на томовете ти грамади,
натрупани през вековете.

Но разкажи със думи прости
на тях – на бъдещите хора,
които ще поемат поста ни,
че ние храбро сме се борили.

Нели Дечева

Самодивско пламъче

Цветята, билките и растенията са обозначени с определени имена за по-голяма леснота и разбирателство. Всъщност, цялата тази метафизика е условна – всичко би могло да носи всяко произволно име, а систематиката на растителните видове, в чиято основа са латинските наименования, е белязана с научната суховатост на ботаниката. Иначе когато народът дава имена на растенията, те обикновено са поетични и рядко точни и уместни. С едно такова име ме изненада Богдан Шулев – един от многото познавачи и любители на растителния български свят. Неговите пътеки бяха кръстосали нашите планини надлъж и шир – Богдан имаше някакво особено, лирично отношение към горските цветя и аз знаех за това му увлечение. Веднъж по време на една от планинските ни екскурзии се разположихме на почивка сред някаква полянка. Въздухът беше изпълнен с птичо цвърчене, носеше се меката упойваща миризма на цъфтящи дървета и цветя. Богдан изведнъж скочи и се запъти към близките къпинови храсти. След малко се върна с няколко зелени стръка, обсипани с дребни като снежинки цветчета.

– Това е самодивско пламъче – каза Богдан, – има го само по тия височини. Помиришете го да видите какъв чудесен аромат има само, усещаш го направо с душата!

Цветето наистина излъчваше особено, нежен и вълнуващ аромат.

– А тоя сладникав въздух дължим пък на самодивското дърво, офиката, ей-онова с белите кичури и нарязаните листа – посочи Богдан, като се наместваше до останалите.

След това разказа една случка, която ни развесели, но и ни накара да се замислим. Шулев беше адвокат – от ония, които се интересуваха повече от хората, отколкото от хонорарите, които получаваха от тях. Случаят бил миналогодишен – при него дошъл някакъв млад мъж от шопските села. Искал да се развежда и Богдан да му адвокатства. Когато го попитал защо иска развод, шопът обяснил намръщено:

– На жената очите ѝ играят, затова.

Богдан му рекъл, че трябва свидетели и доказателства, но шопът не кандисвал: че я заведем пред съдията – рекъл, – и на него че намигне, та и той че ни е свидетел...

Колкото и да го убеждавал в несъстоятелността на подобни аргументи пред съда, онзи се запъвал и си знаел неговото. Тогава Богдан се сетил какво трябва да се направи, за да разубеди ревнивеца – изпратил го за самодивско пламъче.

– И знаете ли – отишъл нашия, набрал цял букет и го връчил на

благверната си... – приключи разказа си Богдан Шулев. – Явно е добавил и нещо трогателно по неговия си начин, но този развод, слава Богу, не се състоя. Карат и до ден днешен по живо по здраво.

Богдан обичаше простите неща – всъщност, дали пък най-интересни и най-трогателни не са именно простите сюжети? Дали ние самите не си усложняваме предостатъчно живота и дотам да го объркаме, че се налага понякога да хукнем за самодивско цвете, за да го върнем в нормалния ритъм и да заживеем отново както винаги сме живели?

Еделвайси

На неговото перо принадлежат едни от най-хубавите пътеписни книги за България. Неуморен планинар, пешеходец и любознателен човек, Павел Делирадев имаше изу-

мителен усет за детайла – погледът му не пропускаше и най-незначителните подробности. Обичаше да разказва подробностите, да им се любува и да ги облича в словесна тъкан. Веднъж, когато катерехме стръмнините на един дълъг преход, го поканих:

– Да поседнем на слънце!

– Хубаво е това „на слънце“! Вслушай се само – както пълзим сред тия камънаци, изведнъж се наканваме да поседнем... сякаш на самото слънце.

Обърнах го на шега:

– Ами тогава да поседнем на слънчевите камъни!

Усмихна се – съдържано и многозначително, както винаги. Рече:

– Пак излиза, че ще сядаме върху слънцето.

Този път беше мой ред да се засмея:

– Ех, тая българска реч, тоя наш език!

Тук на високото обаче явно не само въздухът беше разреден – така беше и с думите. И не защото не ни се удаваха, а поради прелестите, които ни заобикаляха и ни заставаха да им се любуваме мълчаливо. Който го е изпитал, знае, че в такава мигове бърливостта е неуместна. Когато се изкачиш нависоко и зорът ти се сблъска с необята, разбираш, че има определена разлика между възторга и възхищението, че ако възторгът се нуждае от шумни съпроводителни думи и компания, за възхищението трябва особено мълчание. Многословното, изпълнено с думи мълчание. И тишина. И ако не самота, то поне усамотяване.

В този миг Павел ахва и се навежда. Бездната е само на две-три крачки от нас, протягам инстинктивно ръка към него, но той внимателно приляква и посочва надолу. Там, на метър разстояние, изникнали от самата стена на дълбоката пропаст,

сияеха мъхнатите звездообразни корони на няколко еделвайса, полюлявани леко от въздушното течение.

– И моите корени са такива – продължи замислено, като на себе си, Павел.

– Не виждам връзката.

– Коренът ми е от пирински комити – пояснява той, – тукашен е.

– Да, но еделвайсите...

– Баща ми казваше, че еделвайсът е най-безстрашното цвете. Расте по стръмните и опасни места, обикновено камъни, по които са падали мълнии. От техните искри бликват еделвайсите – тия толкова нежни и храбри цветя.

Павел прекрасно познаваше и разбираше планината – тя беше неговата страст и негово постоянно приключение. Не ми беше известно поверието за еделвайсите, но тази своеобразна метафора ми хареса – приказката приличаше на истина.

Така запомних това пътуване през балкана – колчем ми се случеше оттогава да мина през тая планина, първата асоциация беше с еделвайсите: те изникваха в паметта ми – бели, мъхнати, със сияещи звездообразни корони, полюлявани от лекото течение. Мислех си за удивителните им корени, за искрата, която се вкопчава в камъка и лумва пред очите ни със своето безстрашие. За неугасимия огън в сърцата на хората от този край си мислех – за епичните им борби за свобода, за любовта им към родната земя, за Отецеството, пред чийто олтар са полагали живота си без високи речи и без героичен патос: мъжествено и гордо. Така, както ги е обрисувал с перото си Павел Делирадев в своите вдъхновени страници, в които думите приличат на еделвайси – с корени в камъка на тази непреклонна земя, бликнали като искри, изсечени от мълниците при допира с безсмъртието.

Хайдушки здравец

Истинското си запознанство със здравеца дължа на Найден Николов. Винаги съдържан, пестелив на думи и на пръв поглед затворен в себе си, той беше безкрайно любознателен – привидната му дистанцираност всъщност се дължеше на навика му да се

съсредоточава, иначе като го опознаеш, разбираш колко мек и деликатен човек е. Знаеше безброй рецепти за народни лекове: със съставките им, с пропорциите, с начина на приготвяне. Познаваше и билките, времето когато се берат, сушенето, съхраняването, качествата им в сурово и сухо състояние – истинска подвижна фармацевтична енциклопедия. Но Найден ме изненада със здравеца – от ежедневните почти срещи с това растение не му обръщах внимание. Когато стана дума за него, Найден беше намерил някак-

ва рецепта, писана от хайдутината Стоян Еленин – вероятно от град Елена. На парчето груба хартия с разкривени мастилени букви хайдутинът беше записал: „Илач за глава – вода от здравец“. И се беше подписал отдолу. Че хайдутите са знаели целебната сила на билките е ясно, а че са употребявали здравеца като билка – сигурно. Иначе защо ще носи това силно име „здравец“? Найден Николов обаче не се доверяваше само на приказки и предания – сторил отвара от здравец и се лекувал с нея. Твърдеше убедено, че много помага за главобол. Известно е, че в хайдушките времена билките са били по необходимост неделима част от битието на народните отмъстители. А здравецът е една от първите – слагали са листата му на рани, превръзвали са се с него, пиели са го – убедително настояваше той. – Ние просто го отминаваме, тъпчем го и го скубем като бурен, а той има такива големи заслуги пред човека...

Не помня точно как започна този разговор с него, но веднага след въпроса ми той вече говореше разпалено:

– Повечето от истинските цветя у нас са дивите, не култивирани – дивите карамфили, кокичетата, теменужките, глухарчето, овчарската торбичка... Започнали сме да развъждаме цветя, които сме донесли от Азия и другаде. Мисля, че здравецът е извечният спътник на българина – със скромния си вид, с неповторимия аромат, със своята жилавост здравецът е уникално цвете. Ненапразно той участва във всички тържества и ритуали – посрещане и изпращане, сватби и прошки, признания и закичване. Жалко, че днес се шири модата на изкуствено отглежданите цветя – всъщност, самият ни живот заприлича на нещо оранжерийно, изкуствено и предначертано. Промислените цветя са белег на потребителското общество, в тях хубостта е култивирана така, че да има търговски вид. Повечето дори са изгубили аромата си. А истинският мирис, нашият, българският, е мирисът на здравеца...

След този разговор с мен започнаха да се случват странни неща. И не с обонянието – някъде отвътре, с разума или с душата – не знам, но започнах да усещам мириса на здравец на най-неочаквани места: при срещи с добри и интересни хора, когато научавах или ставах свидетел на благородни постъпки, когато разгръщах страниците на талантлива книга или гледах човешки направен филм, достойни събития или случки, които възвисяваха и трогваха – мирисът на здравец ме облъхваше тихо и упойващо, внасяше покой и радост в обърканото ми съзнание, придаваше лекота на битието и смисъл на ежедневието...

Може би е просто внушение, но дори да е така, започвам да си мисля, че е най-верният признак за присъствието на доброто, на единението между хората, на общността. И си мисля, че покрай всички тия шумни, лъскави и високопарни награди, с които се изтъкваме пред останалите, най-високата, най-голямата и истинска награда би било едно просто стръкче здравец, което ще ти поднесат в тържествения миг. И тогава мигът ще стане вечен.

Николай Шопов

Доживях

ГРАНИЦА

Всеки е приятел на слънцето
известно време.
Стиснал лъчите му в шепа, вървах
през житата на детството и разговарях
на непознати езици с нещата наоколо.
После житата се свършиха.
После търпеливо се учех и аз на мълчание.
После, една вечер, донесоха хляба –
първия, който спечелих.
Нататък нямаше вече жита.
Хлябът по някакъв начин
се свърза с мълчанието – необяснимо!
Цяла наука излезе наистина този вървеж.
Вече си мисля предимно за лошото време.
Виждам – и другите мислят
и вече спокойно
сутрин поемам към хляба –
и не забравям чадъра си.

КЛЕТВЕНО

Кълнем се и в приятелство,
и в чест –
все гръмки фрази, празни и неверни...
Та кой ще хукне
да заклева днес
страха със сабята и револвера?
На думи можем
начаса дори
с живота си да заплатим цената.
А в огъня
все някой друг гори.
И все ни подаряват
свободата.

СИНЯ ЛУНА

На Федерико Гарсия Лорка

Как искри, как звънко се търкаля
по ръба на хълма син луната...
По корема му заоблен, под въпроса,
който като клуп отгоре е увиснал:
Моята луна сега къде е?
Девет стъпки долу под нозете –
цялата решето от куршуми,
долу е угаснала луната.
Горе още тържествува мракът –
тежък от омраза и от вино
звяр, излегнал се върху Гренада,
върз премазаните мак и рози,
в локви от червени карамфили...
От години как стоя на хълма
и се моля да ме помниш още –
щом не можем в мрака да сме двама,
в светлината заедно да бъдем!
От години как без глас се моля –
щом не можем заедно да паднем,
то поне да се въздигнем редом
с вятъра на тия нощи сини,
с меката дрезгавина на здрача,
с тая мъка – с цвят и вкус на глина,
завъняла по ръба на хълма...

Но луната, синята луна къде е?!

ЗВЪН

Не питай за кого бие камбаната!
Тя бие за теб...
Джон Дън

Въздух се носи из въздуха –
гъст и неделен –
звънък, изваян от бронз,
от възторг и покруса:
той е мечта и победа
и път е към храма,
в който търговците вече
разпъват сергии –
тучни жреци и пазачи
им служат охотно...
Въздух се носи из въздуха –
слушат царете,
по върховете им знатни
пълзи суетата
и ги ласкае, и мислят,
че както са горе,
вече са само на крачка,
на педя от Бога.
Въздух се носи из въздуха...
Кладите светят
и заревото им
нощите страшни оглася:
пламват пожари
и кръв на талази потича,
и се повтаря отново
– за кой път – човекът.
Въздух се носи из въздуха –
бият камбани,
тръните вече покълват –
венец ще направят
и е отсякъл дърварят
дървото за кръста.
И за кого ли камбаните
плачат и пеят?
Кой ще поеме по пътя
нагоре към Хълма?

В памет на мама

Дори и думи няма в тая стая
във чийто мрак безмълвен
съм застанал
без дъх и сила – стълб от сол и болка.
Отвън се носи вече
друго време –
то не е мое, в него теб те няма.
Очите ти са в друга светлина –
сега седиш сама
на друга маса
и аз не мога да ти върна нищо.
А вятърът развява
хладни мрежи
и зимите ми стават все по-дълги.
Светът сега е
много по-самотен.
Че ти не беше просто топла дума,
а всяка твоя дума бе животът.

ПОЧТИ ПО ЧЕХОВ

Клонче вишнево и роза
зад красивата завеса...
Тук животът сам е сцена,
сам си е сълза и драма.
В „Чакащи артисти“ чакат
три забравени принцеси.
Залата е още празна,
публиката все я няма.
Другаде е друго. Всъщност,
същото е, но в момента
там съдбата се е спряла
с реквизита си потаен;
там сърцата се задъхват,
там крещят аплодисменти,
там в очите на възторга
истински сълзи сияят.
Истината там е сладка,
фалшът там е само зрител,
публиката там се гъне
от признателни поклони...
А отгоре над сестрите,
над принцесите, над трите –
светли розови въздишки
вишневото клонче рони.

МЪЛНИЯ

И това доживях.
Бях се наслушал на разкази.
Бях се нагледал как мълчат овъглени –
сякаш черни ръце, към живота протегнати
под бездънната вис, откъдето връз тях
е стоварила пръста си страшен съдбата...
Доживях.
В този миг сред най-скромния дъжд
най-високият дъб, най-красивият дъб
изведнъж изкрещя.
Светлината без жал го прониза за миг
и гърмът след това изтрещя,
и кората отвън задимя,
и се късаха корени долу в пръстта,
и пропука гръбнакът могъщ,
и летяха пламтящи листа
като огнени сълзи към мен,
и съвсем равнодушно шумеше гората встрани.
И с език нажежен светлината облиза
отвътре дървото, и то потрепери предсмъртно –
и край.
Най- високият дъб. Най- добрите дървета...
Най-добрите сърца си отиват така от живота
и пръстта ги прибира – тази същата пръст,
не така милосърдна към тях.
Най-високият дъб би побягнал от срам,
но стърчи окован с тези корени долу.
И изтръпнах – нали само малко встрани:
там, където стоях ако беше ударила –
не аз него, мен щеше да гледа дъбът!
А съвсем равнодушно шумеше гората встрани...

ГРАФИКА

Вечер свалям с уморена ръка
златния си ореол на галеник на съдбата,
който създадох толкова чужди очи.
Всъщност, това е природен закон –
залезът, който се скрива зад хълма.
Това даже учебниците по философия
не искат да обяснят.
И какво е все пак?
Нека е миг,
мисъл, стрък зелен, стъклопис оцелял
след войни и нашествия!
Нека е камък вселенски, обрасъл с трева,
сред която към нас маршируват змии,
захапали мъдрите ябълки.
Или просто животът е радост и скръб?
Бял и черен? Иззидан от неразложена светлина?
Преди лягане се събира цяла възглавница
от бодливи въпроси – окачвам
безореолното си чело и увисвам надолу.
Навярно някой в този миг ми завижда
за цветните сънища.

СЪЛЗА ЗА БЪЛГАРИЯ

На Иван Есенски

Над прахоляците – вълчи вой.
Бели са сенките
на луната избеляла.
Повалените знамена са
възправени
в ранг на кръстове.
Безименни –
като всичката ни традиция.
България – моя болка и тъга,
като една песен,
в която нотите плачат.
Моля Него за прошка,
а се улавям,
че пепелищата ти измолвам;
че ме задават небесата ти
от клетви престъпени;
че се белеят
на историята ти костите
в паметта ни твърдоглава.

Ти си цялата от повторения.
Ти си цялата от репетиции.
Да му мислим ние,
тъкачите.
И гордостта ни – изтъканата
от заточенията на Яворов,
от бягствата на хъшовете,
от маждраци и барабани..!
Майчице!
Падат сланите есенни
по уморените ти ливади.
Време е
и ти да си кажеш думата –
достатъчно те надвиквахме!
Жива душа не се мярка отколе
и по околните пътища
за Околчица.
Народът
сам си отглежда вълците
и сам си облизва раните.

Пенка Чернева

– Коя е тази жена, която се лута наоколо като муха без глава?

Сравнението щеше да бъде смешно, ако беше изречено на друго място и в различно време. Като повечето присъстващи, жената беше облечена в тъмни дрехи, в едната ръка стискаше китка, в другата се накланяше насам-натам запалената свещ и разтопеният восък капеше извън картоненото предпазно кръгче. Свещениците не съставляваха най-доброто трио, завалената им дикция при речитатив се долавяше и когато пееха. Само църковният хор от балкона внасяше известно благозвучие. Ако не плющеше дъждът, поне половината от изпълнителите църквата биха излезли навън и там да дочакат свидния покойник, когото по установената напоследък традиция да изпатят с ръкопляскания. Завесата пада. Ръкопляскания, край.

Той наистина беше артистична натура. Във всичко, каквото правеше и казваше, пускаше тънката нишка на естествен артистизъм. Колеги и приятели го ценяха и заради това му качество. Но жената, по чийто адрес се чу сравнението с мухата, едва ли го познаваше такъв. Защото го познаваше всякакъв.

Казваше се Сребра. Но не помнеше коя е, откъде иде и накъде отива. Впрочем това последното единствено пулсираше в главата ѝ. А сега накъде?

Първият път когато я разпъна този жесток въпрос, бе наскоро след смъртта на мъжа ѝ. Беше неочаквана и ненавременна, но по строежите стават такива сакатлъци. Бе започнала да се окоптва от мъката, когато я настигна нов удар. Братята му се закахиха да ѝ счупят краката, ако припари в село. Смятаха я виновна задето той не е останал при нивите и животните. Нищо не ѝ се полагало, нямало керемиди за нея. От нейното „имане“ на село бе останал един по-

Сребра

легнал плет. А сега накъде? – мислеше ужасена.

Кранистката от строежа на мъжа ѝ веднъж подхвърли, че един техен овдовял директор търси жена да се грижи за домакинството му. Сребра знаеше, че не притежава никакви особени качества, но нямаше какво да губи. Директорът се намръщи, каза обаче утре да си донесе багажа и да се захваща за работа. Да беше казал веднага, щеше да я устройва, нямаше да се наложи да спи на гарата.

Малката стая до кухнята стана нейният дом. Впрочем и кухнята също, и банята, и хола – цялото жилище, за което почна да се грижи всеотдайно. То грейна от чистота и порядък. В кварталния магазин я опознаха като редовна, скромна, но добре ориентирана клиентка. Покупките ѝ бяха стойностни, без изхвърляния и излишества. Отначало готвеше най-простите неща, каквито знаеше, но се получаваше нещо наистина вкусно, с неустойима домашна прелест. Директорът рядко го показваше, но беше доволен. И спокоен. Постепенно тя се научи да приготвя и нещо по-така, като оставяше неизменна своята „сребърна“ нишка. Когато се случеше да дойдат гости, те си облизваха пръстите и не спираха да ахкат как е направил това и онова. Директорът не се стърпяваше:

– Имам си едно златно съкровище в къщи. Сребро, покажи се!

Сребра влизаше притеснена, кимаше срамежливо и си излизаше тихо и безмълвно.

Переше и гладеше ризи, пазаруваше и готвеше, миеше чинии и прозорци и така нататък – безшумно, без оплаквания. Без никакви претенции. Какви претенции, не вършат ли всичко това обикновените съпруги! Когато една нощ директорът дойде в леглото ѝ, всичко изглеждаше напълно в реда на нещата. И как не – нали и това вършат обикновените съпруги. Мина ѝ през ума, че тя е съпруга по член 64. Но какво от това. Тя притежаваше невероятното качество да бъде невидима когато се налага и присъстваща, когато е нужно. Без капризи. Без претенции. Чувстваше се защитена и спокойна и даже

оценена в някаква особена степен.

Директорът се привързваше все по-силно. Децата му, които живееха отделно със семействата си, бяха доволни да виждат баща си спретнат, нахранен, обгрижен. Това им спестяваше техните собствени грижи за родителя. Годиците се изнизваха неусетно. Пенсионираният директор не измени начина си на живот, беше благ и благоразположен. Накрая почна да купува по два-три хляба всеки ден и Сребра се чудеше отглас от гладно детство ли е това или неотре-

агиран рефлекс на затворническото недояждане. Беше внимателна и все така грижовна. Мъчно ѝ беше да гледа как той се стопява и чезне. Пред нея се изправяше неумолимият въпрос: а после накъде?

На погребението на директора синът му ѝ стисна с благодарност ръката и каза глухо:

– Защо не се преместиш при мен. Не мога да се оправям сам.

Беше овдовял на свой ред преди две години и си личеше, че самотата не му се отразява добре. Децата му си вървяха по своите пътища, а неговият път свършваше вечер пред самотната чаша в кухнята. Беше искрен и уморен. Умоляваше.

Сребра реши, че съдбата отново е избрала вместо нея. Можеше ли да се намесва? Може би. Искаше ли да се намесва? Едва ли. Нямаше багаж за местене, пренесе се с готовност при сина. Започна да се труди както тя си знаеше. Всеотдайно. Сякаш е създадена за това да чисти и подрежда, да пере и мие, да глади и да шие копчета. Когато синът се оттегли от последната си работа, бе огорчен, освободиха го с унизителна бързина доскорошни негови ласкатели. Въпреки неумолимия факт „добър ден, пенсия“, се почувства изигран и ненужен. Тогава намери

утеха в една малка къща в недалечната околност. Сребра беше до него. Той се оказа неподозирано увлечен по земята, по това, което може да стори земята с едно хвърлено в пазвите ѝ семе. Работата на Сребра се увеличи с грижите по градината, по доматите и цветята. Но нали така правят всички обикновени съпруги.

Имаше все пак нещо различно от вече познатото ѝ. Двамата заедно копаеха в градината и заедно отговаряха на селските задявки на съседите. Заедно отиваха да пазаруват и обсъждаха кое да и кое не. При случай я представяше на приятели и познати. Дойдеха ли им гости, всеки бързаше да се похвали какво е приготвил сам, с ей-тези две ръце. Вечер в кухнята неговата чаша не оставаше самотна. Нали така правят... Пак я навести мисълта за член 64. Но какво от това!

Когато една нощ Сребра отиде в леглото му, всичко изглеждаше напълно в реда на нещата. Само дето беше развълнувана, разтреперана, уплашена. Уплашена от себе си, от това, което става с нея. Привързваше се все по-силно. Тихо, незабележимо, без претенции.

Имаше претенции чия лека е прекопана по-рохко. Чий корен домати е вързал повече плод. И кое време е най-подходящо да се прибират в града: когато в градината не остане нищо за спастряне или когато падне първи сняг. А също можел ли е да стои още в селската кръчма или е могло да се прибере по-рано, при повкусната хапка и по-сладката глътка – по негово собствено признание.

Мрачните му мисли и настроения се бяха стопили, беше заякнал и телом, и духом. Много са ти пораснали работите – смееше се тя, когато се надигаше на пръсти да му оправи яката.

И ето я сега да блуждае като призрак наоколо. Децата му приемат съболезнованията, в този скръбен президиум на опечалените близки не се предвижда място за съпруга по член 64. Коя е тази жена? – питаха се непознати. И тя самата не знаеше коя е, откъде иде и накъде отива. Изнесоха ковчега, чуха се ръкопляскания. Завесата пада. Край.

Бе започнало вече да ѝ просветва. Сега накъде? – това е въпрос за хора, които никога не са обичали.

На нощното ѝ шкафче имаше пълна опаковка хапчета.

Светла Гунчева

БЕЗСЪНИЦИ

Не спя. Тъгата дръпва лък по струните ми под съпровода на дъжда-пиано.
И се разпръскват звуците безлунни –
врабци, от милостива длан нахранени,
в една соната за цигулка и пиано в ла-минор.
Красиво е. Тъгата е творец.
Издига тя пиедестал във моя двор
на не един измокрен от дъжда врабец.
Рисува с пръст по запотения прозорец
убежища за всеки безпризорен спомен,
за минали на дъх от мене хора,
от делничния хляб изронени,
които влачат дирички след себе си
и на душата-инструмент тревожат струните.
Изтръгвам ги. Във думи ги погребвам.
А после си поръчвам пълнолуние.

Празник на поезията

Иван Енчев

БЪЛГАРСКИ РЪКОПИС

Помни, писателю от дух и плът:
ако словата ти не са звезди,
които в здрача сочат чест и път;
ако с читателя не си на ти –
ще трупаш ръкописи и мечти
като окапали листа в гора,
където светло ехо не ехти
на славеи от златните гърла...
От буквите – огниво с минерал –
искрите разгори на факел жив
и тъй, подобно звезден ритуал,
бъди като Зорницата красив!
За всички български беди болей
със своя личен съпричастен глас
и буквата до буква да те грей
като зърна узрели в житен клас...
Твори, писателю от дух и плът!
Със букви хляба си слади светът.

Лозан Такев

СЯНКТА В СТЕНАТА

На Йорданка Христова

Сенките в стените трайно
винаги с нас ще живеят...
В тях са истинските тайни.
В тях светът ще оцелее...
Сянката в стена оставя
знак и звук и вик съдбовен
като пееща октава
и като сигнал любовен.
И да пее продължава
сянка, влюбена в живота.
В песен винаги остава
обичта, събрана в ноти...
Песен моя. Обич. Спомен.
Път, белязан от съдбата...
Няма как една икона
да е сянката в стената!

Йордан Атанасов

КЪЩА ОТ СЛАМА

Вода и пръст и дребна слама,
наречена „мекина“...
И боса ситно гази мама,
додето сили има.
А после ще поседне малко,
тя и калта да си починат...
За нея много ми е жално,
но съм едва на четири години –
дете, едно безсилно птиче.
А тя кирпичи във калъп
ще пълни, ще притичва...
О, този спомен тежък, скъп!
Живяхме в смут, с надежда.
А мама къщата издигна
сама – с неволята-строител...
Без помощи от никого –
нито от мъж, ни от родител.
И този дом с двор и асмичка
за синовете-емигранти
и таткото-изгнанник,
бе покрив нов за всички...
Но тъй реши съдбата:
да се пръснем по света.
Мама – птица в самотата,
живя, строи я... И отлетя.

Албена Фурнаджиева

Писмото

Цял ден ѝ се плачеше. Ей така, безпричинно, макар че само да си мръднеше пръста и поне дузина причини мигом щяха да се явят пред нея. Представи си ги строени до стената в коридора – с бонета и бели готварски престилки (и защо пък с престилки?!) – и спазъмът отстъпи място на една анемична усмивка. След усмивката дойде успокоението – то имаше вкус на среднощен валидол: равен и неопределен вкус на студена ламарина.

Стоеше до шкафчето в антрето – в линейщата светлина на свечеряването голямото огледало я отразяваше като светло продълговато петно.

Беше решила да си тръгне порано. Преддверието наподобяваше площад „Етоал“ – от него артериите на коридорите се разклоняваха към спалните, гостната, кухнята, трапезарията и сервизните помещения. Оттук се виждаше извивката на стълбището към горния етаж.

Въздъхна и си помисли, че никога не е чувствала тази къща като дом. И както мислено вече прекрачваше в бъдещото си отсъствие, всичките ѝ сетива се напрегнаха в някакъв детински опит да задържат гъстия букет усещания, в който се носеха миризмите на лакирано дърво, ванилия и измит с освежители под. И мекотата на мокета, и шумовете, скрити по ъглите, в паркета и тавана, и двете кучета, които определено щяха да ѝ липсват. И много други неща, които по-късно щеше да си спомня поотделно.

Вниманието ѝ привлече едно от писмата на шкафчето – почеркът върху плика ѝ се стори познат. Не се поддаде на изкушението. Не си струваше усилието, пък и нямаше смисъл. Бяха си казали всичко. Макар че да кажеш всичко в такива случаи е достатъчна само една дума. Просто и ясно. Останалото е агония.

Агонизираха достатъчно: дълги и бездетни разговори, в които разPLITаха съвместното си житие и се опитваха да намотаят на личните си кълба изпокъсаната му прежда; безполезни атаки и отбранителни линии, окопни сражения, отстъпления, помирения и гняв...

Е, войната свърши.

Стенният часовник не я стресна, но на петия удар ѝ хрумна, че тук е като нейната лаборатория в болницата, че в тая просторна, пълна с несбъднати надежди епруветка не смята броя на червените и белите кръвни телца – пресмяташе себе си в посърналото минало на надеждите и големите очаквания. Очакването я изтощаваше.

Очакването задушава. То е като дълбоката вода за неопитния плувец. Колко време остава до удавяне-

то? И колко до прераждането, ако ти е писано? (Пръстите ѝ неволно докоснаха грапавината на плика и отскочиха, опарени от неизвестното.) И като какъв ще се преродиш – с човешки вид ли, с друго име, лице, кожа, самоличност, местожителство? И там – в това далечно, невъобразимо там – ще се срещнат ли изобщо? И защо да се срещат – нали и тук се срещнаха, нали искаха да живеят на пълни обороти, нали искаше да е свободна и да е с него!

Надеждите я бяха уморили. Видя ги като купчина консервни кутии, подредени по години на рафтовете в килера. Странното беше само как това минало определя сегашното и променя бъдещето ни! И на кон – беше казал някой от умните, – не можеш да избягаш от съдбата си.

Бягаше и то неведнъж, но сега не можа да си представи посоката на бягството от тоя дом. Дом ли напускате? Ръжда и течове – това оставяше тук подир толкова опити за ремонт, толкова усилия за поддръжка на огъня, толкова самообвинения...

А самото бягство какво е? Променияш навиците си, променяш вкусовете, да кажем и външния вид, а с него – очакванията си: променяш се отново и отново, отвън и отвътре в

онзи човек, който винаги си бил и ще бъдеш. Но един ден разбираш, че самият ти си минало, че ти си онова нещастно същество, застанало пред портата на собствените си неудовлетворени копнежи.

Мигновеното колебание я накара приседне на портмантото. Тогава чу драскането по външната врата и скимтенето, с което във вестибюла нахлуха двете кучета. Гледаше как размахват радостно опашки и разбра, че е спряла да очаква друго.

Реши да започне да живее.

Усещане

Днес беше от онези дни, в които ти се иска да си невидим. Още от сутринта умората надделяваше, а мозъкът продължаваше да спи. С усилие се беше изхлузила от леглото и нямаше желание дори да си измие зъбите. Всички сутрешни рутинни действия бяха извършени механично, в полусънно състояние. Беше започнала да се унася едва към пет часа сутринта. В седем алармата иззвъня. Два часа състояние, в което мозъкът преплиташе картини с хора и събития, думи, спомени. Накрая се появи-

ха призраците. Прозрачни. Без форми и лица – само гласове. Казваха ѝ нещо без думи, а после изчезваха. Тя ги разбираше. Общуваха безмълвно и си предаваха послания. Често се случваше напоследък...

Усещаше утрото особено тежко. Като след среща с някого, който ти е бил много близък. А после сте се разделили. Среща, която умишлено си отлагала. Даже си се надявала да не се състои. Защото с времето дори спомените губят значението си. По кожата ѝ преминаха тръпки. Беше го видяла. Там в съня. Той беше. И гласът беше неговият. Промени, като идещо отдалеко ехо, но неговият.

– Цветът на косите ти е като цвета на узрялото жито.

– И като слънцето – добави тя.

– Вземи този подарък за спомен – каза той.

– Запалка?

Запалката беше жълта, с логото на неговата компания. Всичко се беше разпаднало след смъртта му, но запалката съществуваше. Дори запали от първия път. Една запалка беше по-дълготрайна от всичко, заради което заслужаваше да се живее.

– Всичко ще продължи и след нас – каза той.

– Страх ме е от забравата – призна тя.

– Забрави я и няма да има забравата...

Газта в запалката беше на привършване – тя тихо въздъхна, пламъкът лумна изведнъж и угасна.

Много къс разказ

Нямаше да отиде на изложбата. Първо – защото той щеше да е там. Второ...

Но как може втори месец да не се обади?!

Беше му звъняла по няколко пъти на ден. Не отговаряше. Дали е на лекции? Или при родителите си? Или рисува с някоя състудентка?

Прахосано време. А г-н фон Майер се връща след броени дни.

Предположенията жилеха нараненото самолюбие на г-жа фон Майер. Изпълнена с отмъстително безсилие и женска злост, тя решително зави обратно, паркира и се запъти към галерията.

Мимоходом мерна големия афиш, видя неговото име между останалите и се учуди, че се пише с „ск“ – Dickel (г-жа фон Майер понякога се разминаваше с граматиката).

Нямаше го в залата и ядът ѝ се поукури. С облекчението дойде и любопитството – започна да разглежда картините, нетърпелива да открие своя портрет. Когато го зърна, онова отляво пак я прободеше – отново почувства сладката лекота от допира на смелите му ръце, чу задъханото му дишане и за миг я обзе екстазът на онова замайване, което отдавна не изпитваше с г-н фон Майер (къде ли пие сега в тая негова загубена Африка?).

Беше я нарисувал умело върху светлия фон на прозореца в семейната вила на Майерови – гола, с щръкнали връхчета на гърдите и с разпуснати, уморени от любов коси. Приликата беше вълнуваща.

Хвърли крадешком поглед към редките посетители – дали нямаше да ѝ познаят? Но не успя да разбере – гледците ѝ се спряха на надписаното картонче отстрани на картината. В първия миг усети нещо като удар

под лъжичката. Пламна. Пак се озърна, но този път объркано и безпомощно.

На картончето бяха отпечатани две думи: „ВЪЗРАСТНА ЖЕНА“.

Прибра се цялата в сълзи, хвърли ключовете и чантата и застана пред огледалото в банята.

Дълго се ми. Спря да хълца, но обидата я задушаваше:

„ВЪЗРАСТНА...“ Колко възрастна? На тридесет и седем... по-млад си шестнайсет години! Само шестнайсет...

И тогава я присви болката в корема. Спазмът я разтърси. Стигна до дивана като се подпираше на стената и легна.

„Господи! Какво пък е това? Какво става с мен?“

Но отговорът щеше да се появи след девет месеца.

На площада

Една циганка крещеше на площада. Мъжът ѝ – пияница и комарджия, беше източил цялата ѝ заплата от картата. Не беше оставил нищо. Гърмеше с писклив неразбираем дискант, сипеше клетви и закани, избиваше я на рев. Тук-там изригваше и някоя циганска псувня. При всяко рязко извисяване на кряска минувачите забавяха ход, поглеждаха я и отминаваха. Едни с каменни лица, други с нескрито отвращение, трети отвърщаха очи от обсебената от отчаяние жена. Гласът ѝ започна да слабее, но тя продължаваше. Откъслечни български думи бълбукаха между мехурите на родната ѝ реч. Разпенената ѝ уста придаваше на лицето ѝ прединфарктен вид. Беше включила на пълна мощност високоговорителя на телефона си и се чуваше как отсрещната страна отвърща с равностойна канонада.

Гъсти пръски словесна вапцилка плюяха по прегорялото платно на деня. Ако разбираха от живопис, спотаилите се във високите тополи сойки щяха да видят площада като картина на слънчасал модернист. Но те не разбираха. Впрочем, съпружеската схватка вече навлизахе в заключителната си фаза – интензивността на престрелката започна да намалява.

И така навярно щеше да продължи до пълно изтощение, ако един от минувачите не се спря пред циганката. Крясъкът секна, тя втреничи невидящ поглед в прилично облечения възрастен мъж, а отворената уста така и не успя да изрече „Ти пък кво искаш бе?!“ – мъжът мълчаливо ѝ подаде банкнота от десет евро и отмина. Тя механично прибра парите, понечи да викне в гърба му „Аз да не съм ти просякиня бе, твоята мама!“, но и това не каза.

Седна на нагорещения тротоар. Телефонът в ръката ѝ продължаваше да бълва, тя го изключи. Някое време разглеждаше банкнотата, сякаш за пръв път виждаше такава. После въздъхна, внимателно я сгъна и я пхна в пазвата си. Заплака. Минувачите не ѝ обръщаха внимание. Жената плака дълго – докато усети силно желание да се махне от тук, да се прибере при мъжа си, у дома...

Исправи се, пак въздъхна дълбоко и се запъти усмихната към спирката на тролея.

Имаше хубави очи – тъмни, дълбоки и изненадващо спокойни.

Мария В. Николова

БЕЛЕЗИ

Съблякох се, сега чета.
По мене белезите течат
и всеки белег е черта –
с тире и точка кръст разсичат.

Протягат пръсти думи тъжни.
Опъват струни оголели.
И все сама по моста въжен
прескачам своите недели.

Покорна, вечер се завръщам.
Да тръгна вече нямам време.
Душата ми за тях е къща.
И няма кой да ми ги вземе.

Страхил Ерменков

МЪЛЧАНИЕ

Когато в някой ден си тръгнеш сутринта,
след теб мълчанието ще остане,
останало без дъх от тежестта
на времето с пресъхналите рани.

Стените шепнат грапави слова,
отронени от устни наранени,
и няма нищо странно във това,
че всичко в този свят е променено.

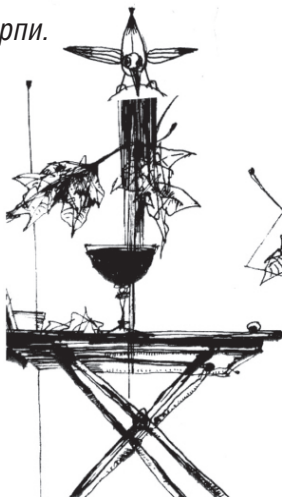
Лица двулични, уплътнени с грим,
лъжа и святост сменят си местата,
по всичко минало сега тъжим,
от утре как ще продължим нататък?

Когато се завърнеш в късен час
и стъпките ти разтревожат двора,
не казвай нищо, нека вместо нас
мълчанието да говори.

Добрин Добрев — Финиотис

ПОЧТИ СПОМЕН ЗА ФАМАГУСТА

Къде е морякът?
Отдавна отплава
морякът в небето,
където
звездите узряват.
Морякът отдавна отплава
от мрачния кей на едно
гарнизонно стрелбище.
И – нищо!
Цял век оттогава.
Дочухте ли в здрача
да плаче палачът?
А вече се спуска
огромната нощ
над площадите пусти
на Фамагуста
и бавното време
по пясъка равен
се влачи...
Дочухте ли в здрача
да плаче разкаян палачът?
Обаче,
сърцето на Кипър кърви
и соленият дъх на морето
развява високо
на чайките белите кърпи.
И пак ми е скъпа
мечтата,
която
отведе моряка
със звездния кораб
високо-високо
в това синееко
небе над Пирина.
Векът си замина,
но знам – ще поеме
и новото време
с несекваща вяра
и влюбени устни
към Фамагуста.

Бисер Бойчев

Пръскат се
мислите на милиарди лъчи.
Без любовта този свят ще е хаос.
Болка до болка, тъга до тъгата мълчи –
чакат я да ги превърне във радост.

Пихме и пяхме, ридяхме очи до очи –
рицари на безметежната младост.
Клетва за вяност в душите ни още звучи,
друго отекна в живота, за жалост.

Бягам от себе си аз, бързо бягаш и ти,
станахме от пълноценните хора
с различни песни и с други, по-тесни мечти,
ако го има, вече е друг кръгозора.

Будим се нощем и търсим вина отпреди
за любовта, скарана със съдбата.
Няма как с теб да намерим от нея следи...
Просто е –
тя не върви по земята.

Анжела Димчева

СОК

На Албена Фурнаджиева

Мравките добиват сила да летят,
пълзенето остава за човека.
Сигурното не е остров, нито връх,
сок от слава замирихва на оцет,
но щом ухажваме страха,
всяка рана-билка или обич-кръв
ще ни вкоренява.

В пясък се ражда море,
с пясък завършва.
Но красиво е в дантелата от ветрове
като в последната обител,
в която капчиците звезден сок
крилата благославят,
а всеки феникс никого не пита –
нито воден, нито земен бог –
дали изгарящ да лети,
или прекършен да мълчи...

Стоянка Боянова

РЕТРОСПЕКЦИЯ

Поезията е майчиният език
на човешката раса.
Йохан Георг Хаман

Отдавна кулата на Вавилон е срината
и камъните по земята са се пръснали.
Говорим си на хиляди езици,
ала и на един език не се разбираме.

Не са езиците, различни са душите ни
и ценностите ни, и самотата,
която плаче за онези златни времена,
когато бяхме Божии подобия.

Един и същ езикът на поетите върху Земята е,
те носят в себе си Божественото слово
и го изричат в стихове за цялото човечество.

Минко Танев

ГРАФИКА

Когато властта развърта,
поезията пречиства.

Джон Ф. Кенеди

Приветствах всяка филигранна работа
над думите, неволно осъзнал
как властници през прехода разграбвах
живота ни в скандал подир скандал.

Аз мога всъщност да извайвам мисли,
заслушан в поетическото ехо –
повярвал в митове, да ги пречиствам.
Това ни бе надежда и утеха.

Презирайте ни, да не ви е скучно
едни през други в общия ни път –
далече от интригите се учим
как стиховете да ни възкресят.

Павлина Павлова

БЕЗСМЪРТИЕ

Дишам поезията на живота –
вдишвам – издишвам
с трепет и наслаждение.
Запазвам онези метафори и рими,
които ме разтърсват и очароват.
Понякога си рецитирам на глас
любими куплети
от любими поети.
Понякога музиката на стиховете
ме завъртява в ритъма на танц –
вихрен или бавен,
познат или нов,
но все радост за душата.
Понякога, когато открия съмишленик,
съм щастлива като дете
с нова играчка.

Понякога плача за мъртвите,
друг път паля свецици,
но неизменно тъгувам,
че животът ни е запратил
в различни епохи, времена, нрави,
но книгите все пак ни събират
с безсмъртните стихове
на безсмъртните поети...

Анелия Янковска — Сенгалевич

МОРЕТО

В памет на Христо Фотев

Морето – неизменното премеждие,
погълнало едно небе изцяло!
Разплискан мост, след който тръгва сушата.
Първичният бульон на сътворението!

Морето – отражение на изгреви,
препълнено с удавените залези –
на ветровете древната играчка,
непроницаемо спокойно в глъбините.

Морето със измамна бариера
от хоризонти, водещи в безкрая.
Компас за романтици, за смелчаци,
за откриватели и за човечи.

Морето – непосилно за мнозина
творение, избавено от страсти –
сега е свобода, която слага
в душите ни модел за съвършенство.

Валентин Дончевски

ВЕЧНИЯТ ДЕН

Реки от стада
се вливат в живота,
свети стъклото на дъжда.
Без звук е зад огледалото,
в което всеки се вглежда
поне веднъж през деня.

Все още надеждата е обута
в сините дънки на младостта.
Все още слънцето сменя нощта
с отразената лунна тъга
по деня –
оня ден, тоя ден, Вечният ден –
голям като реката,
в която се отразява съдбата
на всеки камък по дъното
на небето.
Тежи на мястото си сега
Камъкът, дръзнал някога
да полети с вяра и силни криле
към изгрева на вечният ден.

Васил Василев

ПРЕД ОГЛЕДАЛОТО

Пред огледалото изправени се правим
на красиви,
сякаш сме се възкачили на сцена театрална...
Докарваме се да ни видят другите такива,
и сами се възхищаваме на образа си огледален.

Един срещу друг двама сме застанали,
а всъщност един и същ е всеки.
Гледка на огледалото сме станали,
а погледите ни – отражение на човека.

Това е мястото единствено и непонятно,
където напред гледаме – назад виждаме...
Тук можем духом да се възвисим или обратно
и неща от миналото ни да заприихдат...

Карта географска можем да видим
на своето израстване, на мечти несбъднати,
на любви вълнуващи от младостта ни свидна
и тъга по онова, което е могло да бъде.

Защо ли по стръмнината на годините напреднали,
пред огледалото заставаме все по-рядко?
Превалили билото на живота, приседнали,
докарваме се и се гласим за време все по-кратко!

Ненчо Славчев

КРЪСТОВДЕН

Ще се отвори ли небето
на този ден? На този ден
и над селцето ми, където
преди години съм роден?

Ще проговори ли гората,
водата ли ще замълчи?
Но аз ще чакам в тишината
в небето с виждащи очи

за миг поне да зърна мама,
баща ми да ме загълчи...
Ще се отвори или няма
просторът да ги изличи?

Но аз ще чакам цяла вечност,
загледан в пълната луна...
А може би тя сипе нежност
от тихата им светлина?

Николай Дялков

ОКТОМВРИЙСКО

Октомври опна
мускули и жили
и с есенния плуг
надра земята.
А после като
вятър на кокили,
през ситото си
зърното намята.
Изля на Господ
старата манерка
и плисна дъжд
в окаяната суша.
И чак тогава
сви доволно перки
и с първите коминчета
запуши.

Нели Горанова

СЪРЦЕ

Не препускай тревожно, сърце,
бий си кротко, унило отмервай
скупни мигове, дни, часове,
не поддавай на кризи и нерви.

Не замирай във спазъм, сърце,
щом дочуеш на спомена кряска
за жестоки и зли ветрове,
угасили в очите ми бляска.

Не залъгвай душата, сърце,
с празни мисли, надежди нелепи,
не измисляй добри светове –
в моя ден и мечтите са слепи.

Ще се скитаме с тебе, сърце –
всички пътища водят до кръста...
Знам, че болката даже да спре,
за възкръсване вече е късно.

Димитър Васин

ПОИМЕННО

Трябва да говоря
повече със теб, народе.
Спорил съм – ще споря:
никога не съм се молил.
Падал съм – ще падам:
не спечелих никога награда.
Вдигах се – и продължавах:
аз ли ахках?
Никога, народе, не заплаках.
Крак препънат още наболява.
Вляво още се препъвам
от обичане.
Сричал съм си думите,
но не ги обърках:
мама ме разбира,
тати ме посреща с тях,
спрях да поговоря
с теб, народе.
Ще се разберем навярно
с имената си извикани,
но не трябва да повтарям
никог.

Ваня Душева

МИГ

1
Когато ме замерват с кал,
ми напомнят,
че от кал съм направена.
И в пръст ще се превърна.
А пръстта е утроба,
от която никне
жито.

2
Задушница е.
Днес се срещнах със себе си.
Спрях. Видях огледалото.
Видях лице. Познах го
по очите.
Жива съм.

Диана Павлова

КАКТО

поета на покрива на града
и котката следи луната
и само как ѝ се играе
с това кълбо искряща прежда
да го търкулне
да се оплита в него
да го развива
сребърната плетка
от ръцете на мечтателя ще измъкне
в скута му ще кротне
два чифта очи дълго сричат тайни
на ръба на света
в третия рейд на луната

Колко тъжни лавандулови полета
жужене лилаво и аромат на мед
застигат се и разминават
и търсят теб
и търсят теб
застигат се и разминават
жужене лилаво и аромат на мед
колко тъжни лавандулови полета
празни пити
само шестоъгълните отпечатьци
в душите

Трендафил Василев

ОТГОВОР

Когато внезапната истина
до късно през нощта горчи...
Посрещам утрото с пречистени
от болка и съмнения очи.
Приемам сам да понеса
обидата от вчерашния ден.
Сърцето ми дочува пак гласа
на всяка радост покрай мен.
Помагам на ръцете ми да се
напият отново със умора.
И зная – пак ще съм спасен
от близостта с добрите хора.

Светлана Йонкова

ЕСЕННО

Колко мека е синята есен с рубинена шума!
Колко кратък е заникът, стоплен от светли молитви...
Гледа кротко човек и дори не усеща куршума,
който още от люлката нежно в сърцето забит е.

И създава легенди, в които не вярва, а само
нещо жегва душата му – нещо подобно на спомен.
Крачи есен след есен към своята зима голяма –
там, където мигът е огромен, огромен, огромен...

Сред албума на миналото бъдеще...

Георги Н. Николов

„За отхвърлен ръкопис боли като за самото дете“, споделя Банко Банков в уводните си думи към моноромана „Момиче за лятото“. Няма как ние, пишещите, да не се присъединим към този извод. А съм си-

гурен, че с него ще се съгласят и добронамерените читатели, щом се запознаят с одисеята на ръкописа. Създаден преди цели шейсет и две години. Преценяван от корифеи и издателства със „за“ и по-честото „против“ и очакващ във времето да се превърне в книга. Сега тя е при нас – съхранила в отминали десетилетия творческата си история, за да разтвори дверите на духовното настояще, чрез изд. Фастумпринт, 2026 г. И да се вгради в богатата литературна биография на своя създател. Която, заедно с професионалния му път, от който е интелектуална частица, с право ни впечатлява и днес...

Сцената, върху която се гради сюжетът, е поредният мащабен обект у нас – оловно-цинков завод. Един от многото в България в епоха на динамично промишлено строителство, повечето паметници на което днес са руини. Тъжно следствие на демократични уж политически промени. Довели до икономически крах с безогледното отричане на всичко, създадено „преди“. Но настоящето, преди да прекрачи в очакваното бъдеще, се корени в историята – далечна и близка. И без преувеличение – не ще се зачеркне, нито ще се забрави посланието на поета Пеньо Пенев: „Безсмъртно нека остане навеки, построеното тук от мен!“ Да, паметта на поколенията е жилава и не може да се изтрие от политически еднородности с красиви, но празни обещания. Тя неизменно пулсира в спомени, върху които се раждат човешките надежди, очакващи да станат факт...

Разказаното от Банко Банков е също реалност: изживяна и наблюдавана от натура. От плът и кръв са и персонажите: Вангел – колега от института, снабдителят Цако, бригадирът Андрю, партиецът Йордан. До тях се нареждат звеневите Ончев и бай Марин, помакът Кязим, бояджийката Тодорка – огрубели работяги, чакащи прилична надница, отдиш и дребни развлечения. Изглеждат едни и същи, но всеки носи нещо индивидуално, запомнящо се сред общата маса от хора. До тях са Звездин Тодоров, първи секретар на Областния партийен комитет, дръзнал да се опълчи на официална идеологическа линия; на лекарката Асмик Гуджекан, Савина, Тантуров и т.н. Пак в делника,

отдалечен и необичаен в същността си, е адвентисткият дом на улица „Капитан Отважний“. И в общата разноликост между инженерна мисъл, физически труд, църква и всичко друго в „онази“ България, ще се преплетат съдбите на Миряна и Дянко.

Не, Мира не е момиче за едно лято. Нейната физическа привлекателност, заедно с ин-

тимната ѝ чистота, моделират образа на съзрялата за любов невинност. Тя е одухотворена и по своему проникателна в женската си мъдрост. И предана на семейството в теистичната му отдаденост, която също изповядва. Девоичката не би отрекла каноните на вярата, дори в името на разгарящите се чувства. С разрешението на баща си само би опитала да ги съчетае със светските развлечения, които ѝ предлага Дянко. Младият инженер е силно раздвоен: „И тъй, момичето, с което се канех да споделя обещаващи летни вечери, се оказа пасторска дъщеря; ама късмет. Бях расъл, от второ отделение нататък, в социалистическо време, религията влизаше в дома ни както и преди, само през кухнята, с наденица по Коледа, с козунаци и шарени яйца по Великден.“ В съзнанието му се борят други помисли – едновременно за покълналата обич и плътските мъжки възжеления. Идеята за кратък флирт неусетно отстъпва пред нещо по-сериозно и отговорно. За жалост, по нелепо стечение на обстоятелствата, връзката безвъзвратно се проваля. Мислите на автора поемат в друга посока... привидно. Зад житейските успехи и успешното изкачване на професионалната стълбичка обаче, неизменно тлее жаравата на спомена – за едно желано „лятно“ момиче в отлетяло копнежно лято. Грохотът на строежа и напрегнатите смени не могат да заглушат реквиема на автора за тази несбъдната любов. За страстта на интимното привличане, заличена от съдбата в празничната плодивска вечер. И за глъхнещото ехо на нейните точета към финала на нещо едва-едва започнало. „В спомените си не можех да я видя като съпруга и майка – разкрива авторът по-късно. И по никакъв начин – със скръстени ръце и затворени очи. Виждах най-хубавото момиче от онова лято. С буйна червеникава коса, стегната с шиола и бухнала на тила, с нежна извивка, очертаваща челото, с изразителни ъгълчета на веждите и свежи устни. Мира, прозряла условностите на живота, но примирена със задължението да ги приема.“

„Момиче за лятото“ е автобиографична книга. Основана върху личните преживявания на Банко Банков върху една кратка интимна

връзка, приключила внезапно. Нейното емоционално отражение в творбата прави внушенията одухотворени и пречистващи. Ще оприлича любовта с цветна дъга над влюбените във всяка епоха. На благослов за сбъждане на мечтите им искрена взаимност. И на заявка за безсмъртие... Което, обаче, както виждаме и тук, се подчинява на тленните човешки условности. Все пак, каквато и да е ориста ѝ, тя оставя своя аромат в дълбините на паметта. Докато престанат да се ронят листата в календара на живота. А може би и след това, в безкрайната Вечност? Кой знае... Но че без нея съществуването ни на планетата Земя е лишено от смисъл, е нещо саморазбиращо се. Това ни внушава авторът Банко Банков и ние напълно го приемаме.

Ала романът, съвсем ненаатрапчиво, е и събирателен, реалистичен летопис на цяла една епоха. В същността ѝ, когато ръкописът е заченат, селото и градът си подават ръка. Общественият ентузиазъм мотивира държавата към мащабно строителство, високи духовни цели и колективно мислене. В него именно отделната личност намира правилното си място, реализирайки се най-пълно. Ще припомним моралния зов на Владимир Башев: „Ако няма какво да дадем на света, за какво сме родени? Ний не щем нито славата, ни участва на големите гении! Нека само една дръзка мечта въплътим във творение, за да имаме право да легнем в пръстта, дето спят толкова гении...“

Е, след дълго мълчание монороманът „Момиче за едно лято“ дочака право на съществуване. В него среща си дават много теми – граждански и лични. Привидната грубост на физическия труд се съчетава с интимните струни на душата. Изповедността на казаното се корени върху точни картини от родната действителност. Там, където в недрата ѝ лумва искрата между Мира и Дянко, за да не угасне никога под равнодушната пепел на изживяното. Вълнуваме се като читатели от топлината ѝ, разгръщайки страница след страница с мъничко понятна носталгия. Благодарим ти за този литературен дар, Банко, в който продължава да диша живият живот!..

Книга за азбуката на времето

Иван Д. Христов

Благовеста Касабова е изтъкнат литературен критик, литературовед, литературен историк и ярък публицист. Автор на повече от двадесет книги.

Наскоро тя поднесе на читателите новата си книга „Времена и литература“, с подзаглавие „Срещи и разговори с писатели и издатели“ (Изд. „Български писател“ – 2026). Авторката жанрово е определила книгата си като документалистика.

Благовеста Касабова е творец с богато литературно-критическо наследство, достойни постъпки, литературни битки и смела гражданска позиция. Животът и работата ѝ я срещат с много видни наши писатели, дейци на културата и интелектуалци.

„Времена и литература“ разкрива авторката пред нас като честен и ерудиран творец, който не се бои да казва истината. Касабова умее увлекателно и интригуващо да разкрива в детайли литературни факти и събития, да откроява специфичното и характерното в тях.

Авторката е конструирала книгата си в четири раздела: „Вместо предговор“, „Издателства от птичи поглед“, „Издателство „Народна младеж“ и „Новото време“.

Благовеста Касабова споделя: „Идеята за появата на тази книга е на Нина Андонова. Колеги и приятели знаеха за нашето приятелство и често ни иронизираха, че сме неразделни като Дора Габе и Елисавета Багряна“.

Дългогодишната ѝ редакторска работа в

престижното за онова време издателство „Народна младеж“ я среща с много писатели и издатели. Благовеста Касабова в предговора съкровено изповядва: „Това са моите чувства, възлания и преживявания. Моето вътрешно отношение и тогава, и сега към хората, с които съм работила, които са ми били близки, или които просто са участвали по-активно в живота ми... Затова реших да ги върна към живот, защото много от тях са забравени или премълчавани“.

Споменът и връщането към миналото имат своите неписани правила и подредби в паметта. Авторката увлекателно и интригуващо ни описва страници от своя професионален живот и нейната истина за него.

В главата „Издателствата от птичи поглед“, изтъкнатата литературна критичка прави кратък обзор и характеристика на издателствата у нас преди обществено-политическите промени през 1989 година, когато: „Всяко едно от тях имаше собствено лице, собствена политика и предпочитание към определен вид автори“. Това е времето, когато малкото на брой държавни издателства се приемат „като своеобразен храм на литературния живот“.

Авторката ни припомня специфичното и характерното за всяко едно от тогавашните издателства, техните директори и някои от редакторите им. Тя обобщава казаното за тях така: „Най-престижното, най-голямото издателство беше „Народна младеж“.

Най-обширна и увлекателна е третата глава „Издателство „Народна младеж“, която е в основата на книгата. Благовеста Касабова започва своята трудова дейност в издателството през 70-те години на миналия век. По време на нейната дългогодишна работа директори на най-престижното издателство са утвърдените писатели: Слав Хр. Караславов, Евтим Евтимов,

Росен Босев, Николай Петев и „ликвидаторът“ на издателството Станимир Илчев. Работата на Касабова в редакция „Художествена литература“ я среща отблизо с поета Давид Овадия и ред други именити творци.

Пред нас оживяват много писатели и поети, всеки със своите добродетели и човешки слабости. Чрез художествения детайл и очерковия рисунък, чрез техните постъпки и характери, авторката ярко ги индивидуализира и прави запомнящи се. Разговорите с тях и взаимоотношенията им са оставили траен отпечатък в нейната памет.

Голямата наша литературна критичка притежава добра интуиция. Умее да отстоява здрави нравствено-естетически позиции и принципи, да е честна, обективна и безпристрастна в оценките си. Тя умее да назовава нещата „право куме в очи“ – директно и честно, защото истинският творец, освен талант трябва да има морал, съвест и гражданска позиция.

Авторката има откровено виждане за литературния живот у нас. Наред с доброто и позитивното в него тя не пести негативните и недостойни проявления, независимо от имена и авторитети.

Четвъртата глава в книгата е озаглавена „Новото време“. Тя обхваща периода след 10 ноември 1989 г. – демократичните промени у нас и тяхното отражение върху литературния ни живот, като повечето акценти конкретно визират дейността на Съюза на българските писатели по времето, когато негови председатели са Николай Хайтов, Никола Радев и Николай Петев.

Книгата „Времена и литература“ завършва с критически обзор за писатели от Дружеството в Пазарджик, с което Благовеста Касабова я свързва дългогодишно сътрудничество. Авторката прави кратки творчески портрети на Боян Ангелов – един от учредителите на Дру-

жеството и сегашен председател на СБП, както и на Георги К. Спасов и Тодор Каракашев.

„Времена и литература“ разкрива пред читателя същността на Благовеста Касабова като човек, творец и гражданин, нейната загриженост за проблемите на литературния ни живот. Тя е родолюбец, защитник на гражданското и стойностното в нашата литература.

Благовеста Касабова в новата си книга отправя послания към всички нас – да дадем отпор на бездуховността и нравствения разпад. Да потърсим отново нашите позабравени национални добродетели и ценности, които са били и ще бъдат нашата духовна опора.

Книгата „Времена и литература“ е полезно и увлекателно четиво не само за хората пристрастени към литературата и изследователската дейност, но и за всеки ценител на българската художествена словесност.

Пролетното буйство на българския свят

Димитър Бечев

От десетилетия насам ямболската белетристика Денка Илиева следва своята самотна стилистика. Тая традиция има силни корени. Тръгвайки от книгите на Страшимир Кринчев, Матвей Вълев, Недялко Месечков, през колоритните изяви на Димитър Яръмов, Димитър Вълев, Димитър Кралев, Атанас Теодоров, Стефан Чирпанлиев, Христо Карастоянов, Любомир Котев, Георги Братанов, Трифон Йосифов до прозаичните превъплъщения на Денка Илиева, Димитрина Бояджиева и др., усещаме несъвършенствата на нашата цивилизация, нейния егоизъм и бездушие към индивидуалната човешка съдба.

Не прави изключение сред тази поредица от самотни таланти и Денка Илиева. Тя е автор на много журналистически и публицистични текстове и когато се появяваха първите ѝ разкази, някои опитни в занаята ямболски писатели поглеждаха към тях някак снизходително-добротрудно.

Но последваха разкази и в авторитетни списания, вестници, литературни алманаси. Днес само библиографии или ведомствени творчески отчети ни напомнят за отминалата литературна слава на „Пламък“, „Септември“, „Пулс“, „Съвременник“, „Тракия“, съседското „Хоризонт“ и пр.

Припомням, че 1995 година донесе двоен дебют на ямболската белетристика. Тогава издателство „Христо Ботев“ отпечата първата ѝ самостоятелна книга с разкази „Късни светлини“, а ИК „Земя прес“ издаде втория ѝ сборник „Мария грешната“.

В редакторското каре на „Късни светлини“ с основание се твърдеше, че разказите са „израз на поетическо вдъхновение към живота“, че героите ѝ са „безспирни търсачи на доброто, на съкровените човешки стремежи за топлина и обич“.

Още тогава правеше впечатление, че Денка Илиева има силен нюх към оригиналния сюжет и увлекателната повествователна интрига, които умело проектира върху уж банализираното ежедневие и индивидуален морал, където героите преживяват по своему разочарования, несгоди, потайни трепети.

Със сборника „Мария грешната“ Денка Илиева печелеше читателя още от пръв поглед със своя изключително стилино издържан външен вид, а самите разкази говореха недвусмислено за порасналото ѝ умение да създава случка, да води диалог, да внушава своята оценка за действителността, в която живеят нейните герои.

Като автор на повече от 10 сборника с разкази и новели (сред кои-то „Късни светлини“, „Мария грешната“, „Юдина поляна“, „Птици в залеза“, „Пролетна трева“ и най-новата ѝ книга „Древната жена“) Денка Илиева се нарежда сред открояващите се имена в съвременната ямболска белетристика, чието творчество оставя дълбока следа в на-ционалната ни къса проза.

Тя изгражда умело специфичен художествен свят, с похватите на психологическия реализъм създава самотни герои и конфликти, съсредоточени върху екзистенциалната драма на малкия човек и мащабната трансформация на българското село и провинция през последните петдесетина години.

През 1999 г. издателство „Габеров“ отпечата 2 тома с разкази на Денка Илиева,

които заедно с „Юдина поляна“ (2007) и „Птици в залеза“ (2011) очертаха още порелефно нейния творчески профил. Тези разкази навлизаха смело в характерологията на селската душа в години на прелом и разпад на традиционен морал, индивидуализираха неповторими и драматични съдби, които не можеха да се примирят със своята роля на отхвърлени от променената действителност.

Тези три заглавия визираха и изострената социална чувствителност на авторката, онова често трагикомично смешение на възвишено и делнично-банално, така познато ни от прозата на Елин Пелин или Чудомир, разбира се, изобразено в нова житейска и прозаична рамка. И тъжната констатация, че покварата и пошлостта се е вселила в невинните и някога природно наивни селски души, че колективното съзнание се е разпаднало невъзвратно и се е преобrazilо в отчуждено индивидуално съзнание. Този дуализъм пронизва всички персонажи в книгите на Денка Илиева.

В „Сезонът на малините“ и „Пролетна трева“ Илиева майсторски вплита бродещи сюжети и разкази, които организират по неочакван и причудлив начин белетристичното пространство и му придават плътност, размах, полет на въображението, същевременно оставайки здраво впити в живия и шарен свят около нас.

В тези разкази оживява психологията на един отмиращ свят, със своите ценности, страсти, потайности, в него възрастните хора са огледално обрънат ориентир за сетивата на объркания и невротизиран съвременник. „Умиращка“ и „Отмъщението“ са невероятно силни разкази едновременно за безсилието на човека и непобедимата сила на живота, за мъждукащите надежди, които и в най-безнадеждни мигове не искат да си отидат от нас.

Прозата на Денка Илиева се крепи на няколко основни стълба, които вълнуват и традиционно мислещия, и модерния човек.

На първо място, разпадането на патриархалния космос. Нейните разкази често изследват самотата на стареещото селско население (както е в „Умиращка“, „Савина“, „Грях“, „Свят“, „Майките“ и пр.). Тя улавя тихата трагедия на изоставените къщи, буренясалите селски дворове и отчуждението и явното противоборство между менталитета и ценностите на поколенията.

На второ място, грехът, изкуплението и женската участ. В сборници като „Мария грешната“, „Юдина поляна“, „Древната жена“ Илиева анализира женската психика извън трафаретните клишета. Жената при нея е едновременно пазителка на живота, но и жертва на социалните и непредвидими емоционални обстоятелства.

На трето място искам да посоча драматичния сблъсък между минало и настояще. Героите ѝ често живеят и търсят душевен баланс в спомените си, опитвайки се да намерят упование в изгубените морални ценности на миналото, докато са принудени да оцеляват в едно сурово и прагматично настояще, немилостиво към слабите, чувствителни и всеотдайни личности.

Дори беглият поглед към характерните особености на стила на Денка Илиева

открива впечатляващ баланс между натуралистичния детайл и една почти поетична метафоричност, създаването на въздействащ и ярък психологизъм чрез детайла.

Авторката не разчита на външен динамизъм или зрелищни сюжетни обрати. При нея драмата най-често е вътрешна. Тя използва детайли от бита – стара ода, нови дрехи за погребение, неокосена трева като символи на душевното състояние на героите.

С овладян, изчистен език тя говори за най-тежките житейски истини (старостта, смъртта, предателството) с преме-рен и драматично овладян тон. Честото използване на полупряка реч, вътрешен монолог и ретроспекции позволява на читателя да влезе директно в съзнанието

на персонажите и да съпреживее техните житейски и морални дилеми.

В творчеството на Денка Илиева регионалното придобива смисъл и значение на универсално. Въпреки че е дълбоко свързана с Ямболския край и Тракия, Илиева успява да надскочи регионалното. Нейното „село“ не е просто географско понятие, а колоритна метафора за човешкото битие. Локалният колорит служи по-скоро като декор, върху който се разиграват универсални човешки трагедии и се търсят отговори на вечни въпроси.

В класическата белетристична традиция селото се разглежда като идилично българско пространство, съхраняващо вековни традиции, в книгите на Денка Илиева то се очертава по-скоро като пространство на самота, екзистенциален залез и тиха равностметка.

В традиционното повествование преобладават социално-класови или външно-битови конфликти; героите на Денка Илиева са изправени пред психологически и морални дилеми.

Най-новият ѝ сборник „Древната жена“, публикуван през 2025 г. от ИК „Захарий Стоянов“, съдържа 32 разказа. Те са изградени върху силни женски образи, често поставени в гранични ситуации – между живота и смъртта, между реалността и спомена, между традицията и модерността.

В разказите често се откриват интертекстуални препратки към българския фолклор, митология и литература, което обогатява смисъла и създава допълнителни пластове на интерпретация.

В контекста на съвременната българска литература „Древната жена“ се откроява със своята оригиналност и дълбочина. Сборникът може да бъде разглеждан и като част от тенденцията към „женско писане“, което поставя в центъра на вниманието женската перспектива и проблематика. Сборникът може да бъде прочетен и като критика на патриархалните модели и на традиционните представи за женската роля в обществото. Героините на Денка Илиева се изявяват като силни и независими личности, които се борят страстно за своето място в живота.

Днес, от билото на изтичащото време можем с пълно основание да твърдим, че Денка Илиева се утвърди категорично като авторка с голям белетристичен опит. Тя притежава верен усет към действената фабула, стреми се да обхване огромното разнообразие от душевни трепети, вълнения, съмнения на своите герои, а нейните разкази от излезлите досега повече от 10 прозаични книги са издържани и в духа на добрата класическа традиция, без излишни опити за стил или каквото и да е друг експеримент, и в стила на модерната житейска чувствителност и променящ се менталитет на съвременния човек.

Действието в тези разкази е неусложнено от философско-мистични обрати, забавяния, прескачания във времето, то тече леко, носи очертанията на един познат, автентичен свят, със свои нравствени и естетически закони.

И още нещо, което са отбелязали всички, които са писали отзиви за нейната белетристика и с което съм съгласен – особено силни като тип художествено превъплъщение и внушение си остават женските образи в книгите на Денка Илиева. Стефан Чирпанлиев ги определяше като „сложни, причудливи, истински, витални“. Нека добавим, че те живеят в свой привичен свят, силни са в своята самота, действителност, упорита борба с негодите на живота, докато, съзнателно или не, някои от нейните мъжки образи носят иронично-карикатурни очертания. Това привнасяне на привично житейски аналогии и образци има до голяма степен своето художествено основание, създавайки колоритни щрихи в изобразителната полоса на авторката.

Но няма да бъдем точни и справедливи, ако говорим само и един-ствено за социалния и моралния резонанс в повествованието на Денка Илиева, ако социологизираме вторачено тъжното битие на разпадащото се българско село. Защото в много от разказите на Денка Илиева като идеен, естетически и морален контрапункт на това битие се противопоставя опетизирания, лирично вдъхновен образ на българската жена, на женската хубост и омая, които задават неочаквани обрати в интригата и сюжета. Нека го кажем с думите на една нейна героиня от разказа „Древната жена“: „Докато се вживяваше в миналото, Мариана търсеше една след друга радостите от настоящето“.

И всъщност тези съкровени тайни на женската душа, към които е особено чувствителна Денка Илиева и които определят истинските измерения на нейния талант, влизат в контрастен диалог с главо-блъсканиците на прехода, ние следим от разказ в разказ как бездарното му ехо отеква като в пресъхнал кладенец в коравата, недоверчива селска душа. И ако прибавим към това паралелно разгърнатия мотив за отмъщението като поличба, житейски промисъл, като родово проклятие, ще видим как тези обикновени хорица в обикновения, затътен Тунджански край някак си неусетно се превръщат в герои от епичното българско време, как страстите им преминават в историческата символика на неповторимото, индивидуалното, съкровено.

Разказите на Денка Илиева чертаят самотния колорит на съвременника, чийто поглед се шура между ралото и звездите. Между лиричното и делничното, между героичното и баналното, между драматичното и трагичното, нейните герои изживяват своя нов шанс за полет. За да се върнат отново при нас, притихнали и помъдрели от страсти и проблеми, очакващи нашето съчувствие, любов и доброта.

Ромео и Жулиета от Манастирци

Денка Илиева

Писателят ходеше от стая в стая и оглеждаше. Къщата беше стара и доста занемарена, но си личеше, че е строена с желание и с мерак навремето: високите, дебели стени; основите от дялан камък... И

този витраж от цветни стъкла над верандата! Резбованите слънца по таваните, изписаните цветя и преплитациите се лозови клончета покрай первазите... Майсторите — колко ли са били? — са вложили цялото умение и сърцата си във всичко, до което са се докосвали.

Писателят опитваше да си представи миналото в този дом, вглеждайки се във всеки ъгъл. Вятърът на времето бе отвял и стъпките, и гласовете на хората, пребивавали тука, но имаше още надежда за живот в къщата: под широката, почерняла стряха се гушеха врабци, коминът беше готов да запуши...

Насреща се издигаше планината — величествено и гордо. Каква гора наоколо! Какви огромни дъбове... Хайдушки поляни, потайни пътеки — всичко това го имаше около махалата Манастирци. И трупани от векове събития — писателят Боров само трябваше да натопи перото си в тях и да заструят бисерите в творчеството му.

След като огледа стаите, той тръгна към гората. Прекоси дворчето и пое по каменистата пътека, която извишаше между дърветата. Ту по-бърза ставаше крачката му, ту се забавяше. Желанието му бе да се почувства съприкосновен с цялата тази атмосфера наоколо. В къщата беше останала Дора, жена му — да чисти плесента по гредите и да мие врати и прозорци. Тя беше навикнала на работа, нали апартаментът в града чакаше на нейните ръце. Угаждаше и на мъжа си: събираше разпилените по килима листове от ръкописите му, пазеше тишина, когато той пишеше, правеше му чай и му го поднасяше... Беше общо-взето любяща жена, доста прилична на вид и с хрисим характер. Само дето невини разбираше съпруга си. Защо му е нужно да се рови в човешката душа? Какво има в човека, че да не може отведнъж да се разбере? А сега и тази къща. Колко пари дадох за нея! Трябваше да се трепа и чупи ноктите си, за да очисти всичкото, което времето е наслагвало. Целият този прахотък между стените... Какво щяха да спечелят? Разбиха колата по кривите пътища насам, в магазина нямаше какво да се купи за ядене... Дворът сигурно е пълен с влечуги. И дървеници дали няма между тия дъски? Цветните прозорчета — едно по едно трябва да се търкат...

Дора изхвърли легена с мръсната вода през прозореца. Държеше

парцал в ръката, на главата си бе сложила забрадка. Опря хълбок до перваза. Видя разбишканата кочина в задната част на двора. Оградата бе паднала, всичко беше потънало в треволяци. По средата на двора течеше вада — кой знае откъде идваше тая вода? Всеки ден ли трябваше да я прескача? Кладенецът бе със счупен чекрък, цяла мъка е да извадиш кофа вода. Какво още? Бабата, собственицата на къщата, бившата де, ей я, свила се е в мазето. Малко й остава да е тука, ще идват да я вземат в града. И тя е порутена, както да я погледнеш. Стъпва накриво,

едното й рамо пониско. Главата й е омотана с два шала. Фуста, елече, фланела... Различни чорапи. Само очите й сякаш времето не е докоснало. Кафяви са, зениците им малко по-светли. Дора й искаше ту парцал за миене, ту я питаше как да държи чекръка, като вади вода. Бабо Жело туй, бабо Жело онуй...

Бабата се подаваше изпод козирката на мазето, щъпукаше отпред. От време на време се заглеждаше към вратнята. По калдъръма много не смееше да се движи, повече пред къщата се въртеше. Помагаше на Дора със съвети: „Оня таван да не вземе да падне, разковало се е...“ Или направо нареждаше: „Всяко нещо иска грижа. Къщата може да изтрае още, но трябва да се колани добре“.

Дора се дразнеше от заповедите й. Като е продала къщата, вече да си мълчи. Сега какво я интересува! Ще я вземат в града, ще я сложат в някоя кухничка, да си къта там.

Писателят се върна от разходката си. Дали бе придобил творческо вдъхновение? Движеше се с тежка стъпка и виреше кръглото си лице, сякаш душеше въздуха.

Дора изхвърляше поредния леген с мръсна вода, едва не го поля, когато той минаваше под прозореца.

— Не те видях — изрече тя, без да се извини.

Писателят се изкачи по стълбите. Пак с вирната глава вървеше. Не го смущаваше ядовитото мърморене на жена му. Дора продължаваше да се сърди, дето се бяха заврели в тая мръсотия. Колко труд, докато ремонтират апартамента в града и сега тука отново...

Денят беше към своя край. Слънцето лежеше над отсрещния хълм. Луната скоро щеше да се покаже. Писателят Боров си представяше колко красиво ще е, когато всичко побелее от светлината й и небето се изпълни със звезди. За какво можеше да се пише в такава нощ? Пееше вече една нежна струна в душата му...

Ето, луната изгря. Заблестяха звездите. Тихо е — гората само шуми. Птица някаква се обаждат...

Писателят Боров стоеше изправен на балкона. Дора се беше напикавала (колко пъти си изказваше мнението за тая къща!) и се прозяваше уморено в стаята. Канеше се да угаси лампата и да си ляга.

Бабата шумолеше нещо долу в мазето. Миришеше на газ оттам, дали краката си мажеше? Утре сигурно щяха да я вземат и нея (Дано Дора спре да натяква, много й беше неприятно да й се пречка тая баба).

Чу се кашлица отнякъде. От мазето ли идваше? Не, зад оградата. Там нещо се мърна. Боров не обърна особено внимание. Не го интересуваше в този момент нищо, освен това, което ставаше в душата му. Продължаваше да се възнася духът му. Но кашлицата се повтори. Долята и някакъв глас, по-скоро шепот. Без да ще, писателят Боров долови:

— Жело, Жело ма...

Лампата в мазето светна.

— Ти ли си, бе?

— Аз съм, я. Ти кой мислиш, че е...

— У-у, да те... Увих си коленете и щях да си лягам.

— Жело, покажи се.

— Ка'щяло да не се покажа! Кажикакво искаш?

— Вярно ли е, че си продала къщата?

— Продадох я.

— И защо?

— Ами, защо... Щото... как да живея сама, бре!

— Как тъй сама, ма Желе! Аз нали...

— У-у бе, Радуге, ти пак ли!

— Пак ли! Ти, Желе, сякаш нищо не знаеш. Ами аз... аз още те...

— Ш-ш-т!... Тихо бе, хората ще те чуят — бабата се показва на прозореца. Мярна се сянката й в осветения четириъгълник на двора.

Оня зад оградата също се показва. Беше някакъв прегърбен дядко. Боров се премести малко по-навътре на балкона, за да не го забележат двамата — дядото и бабата. Искаше да чуе докрай разговора им.

Дядото продължи:

— Жело, Жело, защо ме оставяш сам в това пусто село?

— Е, Радуге, животът е такъв. Може ли човек да се противи?

— Едно време баща ти не те даде

на мене — проплака сякаш гласът на стария. — Нали знаеш, нашите и вашите не се имаха. Що кавги, що крамоли бяха! Откога е тази омраза? Помниш ли братовчеда Пройчо кога го наръгаха? Един от вашите аргати, за една овца! Пък сетне нашите мъже... Страшна омраза беше! Един друг се бастисваха. Пък аз като те видях, помниш ли, ей там, под Аязмото? Беше ходила да береш божур. Боже, лицето ти! По-червено от божура беше... Оттогава те искам. Но не ни дадох да се вземем.

— Нали ти виках да бягаме — рече бабата. — Да се качим на конете и дето ни видят очите. С тебе навсякъде бях съгласна и на Долната земя да ми кажеше...

— Взеха ме да служа! И пуста война дето се зададе. Като се върнах, ти вече... Искях да те открадна от мъжа ти. Цяла неделя се крих в буренака зад хармана ви. Видях те веднъж, че кърмиш...

— Аз и детето си щях да зарежа! Всичко ми беше омръзнало на тоя свят.

— Сетне като овдовя ти и аз останах без жена, синът ти не позволи да се вземем.

— Думах ти тогава да се махнем от село — напомни пак бабата, — аслъ снахата не ме искаше много.

— Аз щото с овцете... Мислех си няма да мога другаде. Но сега ще те открадна! И синът ти да дойде, какво? Ако исках, можем да се венчаем в Манастирчето.

— Ох, ох... — въздъхна старата, — каква венчавка те е наело. Нали виждаш...

— Какво да виждам! — упорстваше дядото, той се бе покатерил на един камък и протягаше ръце през оградата, сякаш искаше да грабне бабата.

— Прибирай се. Ще паднеш и ще се пребиеш — съветваше го старата, — то се видяло нашето. На оня свят може...

— Няма да падна! Аз... — и той вдигна коляно да прекрачи ниската ограда.

Но в този момент Боров, без да иска, блъсна една саксия от балкона и тя се разби на плочника. Шумът стресна любовниците. Бабата затвори прозореца и дръпна пердето. Радуге се скри зад оградата. Но след малко той отново подаде глава. И зашепна:

— Желе, Желе, не се крий! Никой няма. Котката е... Ей сега ще дойда — дядото се прехвърли през оградата с охкане и пшкане.

Вратата на избата скръчна. Чуха се стъпките на баба Жела по цимента.

— Ох, Боже, ти си луд! Ха, влизай! И дано никой не те е видял.

Боров се прибра в стаята. Легна си. Жена му спеше. А той дълго не можа да заспи. Мислеше — за живота, за хората, за любовта... Не можеше да си даде отговор за много неща, а уж знаеше всичко и за живота, и за хората. В едно обаче беше сигурен: че няма да му стигнат силите и таланта да опише това, което беше чул и видял тази вечер...

Българският модел

Станислав Стратиев

Ако сме дали нещо на света, това е българският модел. Той е – както Хеопсовата пирамида или Вавилонската кула – нашият принос в съкровищницата на човечеството.

Казано сложно – това е състояние на духа. Определен начин на мислене. Тип душевност.

Казано просто – това е обратното на всичко.

Колумб тръгва за Индия и открива Америка.

Ние тръгваме за Америка и стигаме в Индия.

Все откриваме Америка и все се оказва, че сме открили Индия.

Навсякъде по света в приказката на

Андерсен кралят е гол.

У нас е обратното – кралят е облечен, а народът е гол. И гладен.

И безработен.

Навсякъде по света считат лудите за свестни, но болни хора.

У нас свестните считат за луди. Още от времето на Ботев.

Навсякъде по света дупките са предимно в сиренето.

У нас те са на ръководни места.

Там, когато стреляш по някого, той умира.

Тук, дори когато стреляш по друг, умира Алеко Константинов.

Там са велики народите.

Тук – Народното събрание.

Там от великото до смешното има само една крачка.

Тук няма никаква разлика.

При тях са свободни хората, а при нас – цените.

Това е българският модел.

Българският модел е по-лош от Бермудския триъгълник.

В Бермудския триъгълник нещата просто изчезват.

И знаеш, че ги няма.

При българския модел ги има, но не са те.

И не знаеш какво е.

Нарича се бензиностанция, но нито има бензин, нито ти сменят маслото, нито проверяват гумите, нито мият стъклата.

Знаеш само, че е най-високото на Балканите. Или най-широкото.

Според този модел българските джуджета са най-ниските в света, а българските мъже – най-мъжествените.

Българският модел е, когато мълчанието е злато, а преклонената главичка остра сабя не сече и по-добре яйце днес отколкото кокошка утре, защото кроткото агне от две майки суче.

И когато отвлечаме останките на Чарли Чаплин за откуп.

При българския модел селяните идват в града, за да купуват мляко, а гражданите отиват на село, за да прибират реколтата.

Българският модел е велосипед без педали, но с десет кормила.

И когато заводите произвеждат художествена самодейност.

Българският модел е продупчена и завързана с конец стотинка. За да се возим безплатно в асансьор и да говорим безплатно по телефон.

При българския модел няма девета дупка на кавала. Тя не е пробита. Проби-та е направо десетата.

Българският модел е не аз да съм добре, а ти да си зле.

Българският модел е неунинщожаем.

С него ще бъде свършено, когато всички отидем в Канада.

Както ще бъде свършено и със самата Канада.

Сергей Комитски

Из „Консистенция на сюнгера“

Позвъних на един от съседните апартаменти. Зад вратата зашляпаха чехли. През откренатата врата се подаде разрошена кра-савица с торбички под очите.

– Извинете за безпокойството! – поех инициативата, защото погледът ѝ не вещае-ше нищо добро. – Аз съм журналист от мес-стния вестник „Тема“ и правя очерк за ва-шия съсед Костадин Разложки...

– Разбирам ви, – прекъсна ме хубави-цата, – но имам гости. И тука, в блока, малко се познаваме. Обърнете се към до-моуправителя на горния етаж, седем-найсти апартамент.

Кимнах благодарствено, но никой не ме оцени. Вратата вече беше затворена. Преди да позвъня на домоуправителя, подготвих служебната си карта за леги-тимация. Не се наложи. Посрещна ме около петдесетгодишен мъж с артистич-на брада и атлетична фигура.

– Слушам ви, господине! – усмихна се той.

Аз заявих журналистическата си мисия и в резюме му представих затрогващата дра-

Фрагменти

ма на Костадин Разложки – героят на бъдещия ми очерк. Без да ме прекъсне нито веднъж, мъжът внимателно ме изслуша. А след това заговори спокойно, като се стараеше да не влага препинателни знаци:

– Господине, ние с вас познаваме раз-лични хора. Нашият Костадин Разложки ни-кога не е бил бригадир, още по-малко Ге-рой на труда. В рудника работеше като зат-ворник, а в затвора влезе за алкохолизъм и побои. Целият квартал вдигна ръце от него, а жена му и децата му си знаят какво им е в къщи. Челюстта му не е счупена при трудо-ва злополука, а от един стол при сбиване в кръчмата „Камен дел“. Където може да го намерите и сега. С две думи – абсолютен несретник, който ходи по митингите на всички партии „за масовост“ и му плащат по някой лев. Останалото са легенди. Затова да се придържаме към реалността!

Из „Следствието“

„Другарю режисьор, – мънкам под нос, – така, като си правите филма, дали няма ня-какъв начин да се опази гората, защото тия дървета лятно време са прохладата и въздуха, а зиме са заслон и топлина за хора-та в планината?“

Той ме позавгледа като извънземен, ама дали аз бях космическия пришълец или

той, не разбрах. „Горски, – вика, – през се-демдесет и осма снимак игрален филм за Петко Славейков. В няколко от епизодите действието се развиваше в апартамента му в София. За да бъде всичко действено и ав-тентично не правихме декор, а снимахме в музея на улица „Раковски“... Беше на едни нощни снимки, някъде към три-четири след полунощ. Нощните снимки, по прин-цип, са най-тежките: хората се уморяват, недояли-недоспали, въобще... Давам аз малко почивка преди следващия кадър и тръгвам из апартамента да повдигна тону-са. Отварям първата врата и виждам рекви-зитора, който спи с обувки върху музейната спалня. Отварям втората врата – в кухнята на дядо Славейков се правят едни сандвичи, едни кафета, задимено от цигари – чудо! А в хола направо ми призля: общите работници заседнали край масата, на която е подписана Търновската конституция – първата българска конституция, нарязали салатка, оляли масата с олио и цакат кар-ти... Ясно ти е, че на тия хора им се видя те-сен Киноцентърът. Така че, драги ми при-ятелю, аз имам отношение към екологията и на природата, и на душата, но тука случат-ят е друг. Помисли само: масата на Търнов-ската конституция или пейките, на които са седели Великите народни представители, интересува ли те от колко и какви дървета са направени. Не. Защото другото е важно – историческата памет на народа. Така стои въпросът и с филма, който снимаме сега.“

Из „Флик-флак“

– Аман от глупости! – протегна се лениво мъжът, допи бирата си и загаси телевизора.

Помота се из стаята, надникна по навик, в празния хладилник и излезе на балкона. Заслуша се в тишината на неделния ден и душата му се отпусна... Това му блаженство се нарушаваше само от ехото на тълпата, която спорадично скандираше: „Ос-тав-ка! Ос-тав-ка!“

„Наивници...“ – помисли си мъжът, поче-са брадясалата си буза и се зачуди: как тре-ти ден вече я караше без нито стотинка. Со-циалната му помощ отдавна бе свършила и упорито търсеше работа. Сякаш я беше за-губил някъде.

– Йосифе, да хвърлим едни карти! – Беше съседът отляво.

– Ъх... кимна разсеяно той и забеляза, че по много от балконите, безмълвно като гущери, се припичат и други мъже.

Пролази с поглед безличните блокове и се спря на съседния. На неговия калкан ви-сеше избелял транспарант, от който се ус-михваше някакво момиче. Беше със златни къдрици, бенчица под лявото ухо, и му со-чеше с пръсти „V“.

„Времето е наше!“ – прошепна Йосиф текста на транспаранта и му се стори, че момичето мърда пръст и го вика.

Той приглади косата си, закопча ризата, прекрачи спокоен перилата на балкона, и като птица полетя към нея...

Трикрако столче

Неделчо Ганев

• Тризъбо ножче, орех с три ръба, триножник, три-речие, Трифон Зарезан, Трите върха, тримерене, трибагреник, три близнака, хоро Трите пъти, мечката се бори до три пъти, три-листна детелина, триедин-ство, прекръстен с три пръста, три ори-сници, Света Троица...

• Материята в материалния свят е на изчерпване.

• Имало едно време... много времена.

• Времето на моя дядо. Времето на Чирпанския панаир. Времето на Чирпан-ския земетръс.

• Външното на костенурката има вътрешен смисъл.

• Всеки петък хората от Земята Чирпа-ния стягат пазара. Сутрин рано тръгват каруци, бели чергила, волски коли, нато-варени с дърва за огрев. Мъжете оседла-ват конете. По-бедните наравмат дисаги на гръб, тръгват пеш. Тогава земетръси-те се крият под земята. Вятърът изветря-ва. Красиви жени разхубавяват въздуха със смях. Параболите на парабелите из-преварват песните.

• Земният живот повтаря архетипни действия.

• Виолетовите була на лавандулата

скупчват мравуняци пчели. Смучат сла-достта на земята, набъбват от нектар. Тежко политат, бомбардировачи.

• Земя като плодов сладкиш.

• Вселената, сбор от неоткрити вселе-ни с обратно притегляне.

• Тези сърца за вас.

• Бог сам взема решение да стане човек.

• Небето смятай на слънце, земята – на коне и каруци. Най-добре знам време-то на моя дядо. Ачик помня: нашия дядо с голяма брада, бели навуца, черни върви, пояс две педи, гайтан аджамка. В калпака можеш да повиеш бебе. Пред очите е, снимка. Цял месец надумваха свата Гуньо, да отидат в Ерусалим. Пока-ниха трима граждани.

• Аз-а има собствен ход към Себето.

• Ближат раните. Езиците изтъняха. Като засвирят с уста, все едно куршуми свирят в усое.

• Вечерта дядо влезе в обора, погово-ри с животните.

• Мирисът става на зърна. Капят върху пода.

• – Вол не се коли за ядене. Който го бие, бие джоба си. Бие ангелите.

• „Няма да ни имаш. Харам сме ти.“

• Пъпът на земята е там, където е сътворен Адам. Там е раят. Там е забит кръста на Христос. Кръвта от Христовата рана капе върху черепа на (Ада)м.

• Сътвореният изкупва сам себе си чрез Христовата кръв.

• Ерусалим! – висша степен на свеще-ност.

Ерусалим! – висша степен на реал-ност.

• Дядо имаше по-голям внук. Нийде не намери цяр. Заведе го при баба Гина, да бае. Седнал на стола. Наоколо поръсила препечено ечемичено брашно. Бае, бае. Говори разни думи.

Дядо погледнал брашното. Очертала се нагърчена змия.

– Момчето има уплах от зъмя... Ша донесеш свещена вода от Божии гроб.

Сутринта удариха антериите, тръгнаха за Чирпан. Събраха акрани. Десетина чо-века потеглиха за Божии гроб.

• Изплютото от уста на пчела.

• Всяка форма се разтваря в сянката.

• Божии гроб, вечност извън вечността.

Прехвърлянето на кехлибарените зърна прехвърля човека в друго измерение. Всяко преминаване на границата преми-нава препятствие. Минават от една сте-пен в друга степен на развитие.

• Чрез раждане на дете, раждане на птица, посещение на Божии гроб – Вселе-ната повтаря Сътворението. Повтаря космогеничния акт.

• Мигове разяждат очите.

• Мина време. Получихме писмо от Ерусалим. В писмото дядо пишеше:

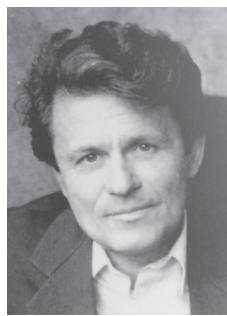
„Марийо, запознах се с много хора от цял свят: сърби, гърци, абисинци, фран-цузи, англичани... Най-много ми допад-на един индиец. Станахме приятели. За-

едно пием татлъ кафе. От него научих много работи. Имам да ти разправам до края на живота, времето няма да стигне. От него научих за техните мъдри хора, живели преди хиляди години. Допадна ми тоя човек. Техните мъдrecи още едно време са открили водорода и кис-лорода, за които дума нашият син. Да ти съобщя, те са дали на света и десетична-та система. Най-древните индийци са развили алгебрата, викат по тяхному Виджатанита, тригонометрията произве-дена на Бхаскир. Имали са дълбоки раз-бирания по висша математика. Ключове-те на Питагор са дадени от индийците. Ти нали знаеш, че аз обичам да смятам. Пак да ти кажа, в Индия някога е слязъл Висшият разум, близнал солта на Земята и се върнал обратно. Тук земята е повече земя и небето – повече небе. Гледай вну-ците. Като си дойда ще ти разправам надълго и нашироко за Ерусалим и ин-дийците. И армаган ще донеса.“

Подпис: Видьо Канъшки

Перо съдба и време

**Кирил
Божилков**

Крум Григоров

Седяхме двамата на терасата на неговата скромна вила – в софийския квартал Бояна, в скута на Витоша. Пред нас – подреден двор с овощни дръвчета, все кюстендилски сортове: някои – той

ашладисал. А огромната череша – цъфнала, сякаш протегнала клони за прегръдка.

Разговаряме за какво ли не (за „това-онова“ – негов израз); разбира се – най-много за нашето Кюстендилско Краище: за природните му красоти, но и за бедността му; за нашите земяци: трудолюбиви, честни, но – бедни...

– Със себе си – в сърцето и душата си – носех всичките му красоти, носех цялата му сиромашия... И аз, още като дете, съм гладувал, пасъл съм овце и крави, сякъл съм шума за овцете. Книги нямах, но се веселях със свирене на дудук, кеме, двоянки... Понякога съм искал всичко това да отмахна, хей тъй, да го забравя – поне лошотиите, но как всъщност да отмахна себе си? И отново започнах да го преживявам – да го описвам в книгите си...

И друга споделеност – пак от неговото (на Кунето) детство:

– Когато ние като говедарчета вадахме тръни от босите си крака, не знаехме какво е четиво (освен читанките), разговаряхме на нашия си малко грубоват диалект, гледахме само „природни картини“, слушахме „концертите“ на билетата из трънаците и букака – в същото време наши връстници имаха щастливата съдба да стъпват и по жълт паваж, разполагаха с библиотеки – семейни и обществени, учеха чужди езици, посещаваха изложби, присъстваха на концерти – все духовни глътки да засищат своето любознание. Как да ги настигнем, след като те, разбира се, не тъпчат на едно място...

И за добро настроение: само „подкара“ на дудучето (негов юбилеен подарък от земяци) нашенска сватбарска песен; усмихна се, сякаш видял истинска сватба... И остави дудучето до „двоянките“. За да сложи ръка върху „язвата“ си – не бе я укротил със стоте грама водка, при честите ни „Ха, наздраве!“

Едва долових недовършената му въздишка, разсеяна пак от усмивка, леко тъжна:

– Когато бяхме здрави нямахме средства за спокоен живот, сега има средства, няма го здравето... А ти, докато си здрав и силен, с всяка своя книга прави пробив за свое място в литературата ни. И не забравяй нашето Кюстендилско Краище!

Йордан Радичков

Известно време той беше редактор на „Родни простори“ – литературно приложение на вестник „Септемврийче“.

Притеснен го помолих да приеме за мнение едно мое кратко творение – нито спомен, нито разказ.

Прочете го веднага.

Добре, каза.

– Благодаря!

Помълча – постиснал устни, попрокашля се, погледна ме по-продължително в очите – знак за откровена поука:

– Кириле... Ти защо се заплиташ в такива дреболии? Имаш си свои, само свои изживявания, впечатления, наблюдения – готов златен капитал; ами че използвай си го, за да получиш и лихви от него – било в разкази, било в новели, защо не и в повести, дори в романи. Като все повече внимаваеш как ще подредиш напиратите в главата ти думи – по своему, така да се каже: в свой стил. Ако още не се е свършила в книжарниците книгата „Спасителят в ръжта“ – купи си я, тя донякъде би могла да ти поразясни смисъла на тия мои думи, споделени от мен без стил...

Пак поблагодарих (не очаквах това внимание) и станах от стола, той повдигна ръка: да почакам още минутка.

– Абее... Щях да забравя: това име там, на планински връх – Църноок, ти ли си го измисли или е от памтивека?

– От памтивека е.

– Какво образно народно умотворение! Църноок – църн – черен; черен връх, като черно око; крайгранично око, вгледано навътре – в съдбата на българите... Цър-но-ок...

Така разбрахме: и двамата сме от Западна България, той – откъм северната страна, аз – откъм южната. И за това – въпреки преградния Балкан, има толкова общо в диалекта ни: в тая дълга ивица от река Дунав до македонските ни земи; вкоренени думи, навярно засети при преминаването и постепенното заселване на „ордата“ на кубратовия син Кубер?...

Бях следил още първите му публикации в периодичния печат: очерци с лирична наситеност и впечатляваща словесна образност – в описанията на природата, в преживяванията на хората. Неговият отскок към художествената литература?

После следях всяка негова книга, редях се на опашки пред книжарниците; въпреки огромния им тираж, свършваха се за часове, а използвачи дори търгуваха с тях. Защото той вече беше по-различен от други наши белетристи: с това – какво и защо го казва, но и как го казва. Със свой стил, непознат у нас, но разпознаван още с първото изречение. Ето – из „Ние, врабчетата“:

„...Чир беше много странен врабец. Макар и слаботелесен, той се отърси, покочи се на ръба на гнездото и поиска веднага да почне да хвърчи. Как така ще хвърчиш!, казвам му и го смъквам обратно в гнездото. За да хвърчиш, най-напред трябва да си смениш пуха, да ти поникнат крила и да заякнат крилата ти. Чир се опъваше, но като го ударих с човката по главата, млъкна и веднага се съгласи. Оттогава съм забелязал, че когато човек не разбира от дума, трябва да го ударим по главата, за да разбере. Чир беше точно такъв – ако му кажеш с дума, няма да разбере, а ако го удариш по главата, разбира веднага. Не зная как е при вас, хората, но при нас е така...“

Радичкова притча за човешкото ни твърдоглавие!

Емил Коралов

Беше един от най-четените български писатели – в моята младост. Още пазя от детството си броеве от неговия вестник „Весела дружина“, дори една книжчица – „Незабравими дни“ – на неговата съпруга Мил-

ка Петрова-Коралова. И все ме е впечатлявал псевдонимът му: „корал“ – напомнящ море, пътешествия, опознаване на светове: същинско украшение (коралово) за човешките копнежи...

Ето го: естествен, спокоен, вежлив – и сам в редакцията на „Родни простори“. Видя ме неспокоен, побърза да ме успокои:

– Разказът ти ще излезе след два броя!

Намери разказа ми – „Ицо Гълъбарчето“, посочи написаното на първа му страница: брой 15.

Смънках благодарност, от вълнение чак ушите ми запламтяха.

Той – предразполагащо, за разговор:

– Интересно ми е... Ти самият отглеждал ли си гълъби?

– Нямам възможност... Но гълъби има мой съсед – в квартал Красно село.

Когато той ги пусне в небето, аз до захласване ги наблюдавам как летят; ту устремно – нагоре, ту кръжат, после се снижават, пак се издигат – играят си, правят „лупинги“... – не могат да се наравдат на волността си...

– Попитах те, защото всичко това, което ми разказваш сега, ти си го описал много добре и в разказа си, пък аз неволно се вживях в тези полети – толкова близки до волността на човешкия дух...

Беше ми неудобно да му го кажа, но си помислих за неговата книга „В страната, дето хората хвърчат“ (1940 г.)

А разказът наистина излезе точно тогава – в брой 15 от 5 юни 1957 г.

Някога трудно се издаваше първа книга – чакаше се по две, три и повече години.

Бях оставил своята първа книга (с разкази) – „Другари“, в издателство „Народна младеж“. Редактори ѝ станаха Цветан Ангелов и Георги Константинов (литературният критик); трябваше да я прочете и третият редактор в Детската редакция (Емил Коралов), накрая – и завеждащият редакцията.

Вече работех в редакцията на сп. „Родна реч“ – на горния етаж, над Детската редакция.

Един ден по телефона ми се обади Емил Коралов: ще мога ли да сляза долу, при него? Усетих: в гласа му – долавяше се и някаква тревога.

В редакцията, застанал прав – като пред излизане, беше и завеждащият редакцията – литературният критик П. Д. Явно бързаше, побърза да ми обясни своето изискване към моя сборник с разкази:

– Тук стана въпрос само за разказа „Ицо Гълъбарчето“... Слушай, Кириле: ти знаеш, че напоследък има повик към пионерската организация – пионерите да отглеждат кокошки. Ние не можем да не се съобразим с този повик. Ето защо ти препоръчвам: седни и преработи разказа си така, че героят ти Ицо, вместо гълъби – да отглежда кокошки!

От изненада прехапах устни, съвсем се обърках: какво да отговоря? Среждах строгия поглед на Емил Коралов, сякаш ме съветваше: не се предавай...

В стаята – тишина.

И моят глас – изплашен, но ясен:

– По-добре нека изобщо да отпадне този разказ...

Имах нужда от подкрепа, Емил Коралов разбра това. Той – към своя началник:

– Този разказ аз вече съм отпечатвал в „Родни простори“... Ето че и нещо ми хрумна: бихме могли да вмъкнем, че Ицо ще изпълни и пионерското си поръче-

ние, но да не го лишаваме от радостта, която му дават гълъбите и които той отглежда с толкова обич.

– Добре, разберете се двамата! – заключи примирително началникът и си тръгна строг и делови.

Емил Коралов – явно доволен, погледна ме по-продължително, с уловимо озарение на лицето.

Едва пророних – примигвайки:

– Благодаря Ви...

Сякаш все още си повтарям тази благодарност – към знатния творец, неведнъж помогнал ми да поддържам творческия порив в себе си, включително – и с поръчителството си за моето приемане в Съюза на българските писатели.

За волността на човешкия дух – нужно е и окриляне!

Петър Бобев

Когато в редакцията на сп. „Пламъче“ искахме да разнообразим някой брой с по-увлекателно четиво, отново се обръщаме към Петър Бобев – непроменимо отзивчив. Защото: в многото обсъждания на списанието (из цялата страна) – читателите не пропускаха да споделят предпочитанията си към неговите „толкова хубави“ разкази. Той никога не отказваше.

– Ще помисля... Кога трябва да го дам?

И го донасяше ден-два по-рано. Тихо почукваше, тихо влизаше: с чара на тихата си усмивка, с тихия си вежлив поздрав; с неподправена сърдечност се ръкуваше с всичките (5 души в малката стая). Сядаше откроя на единствения свободен стол: подсказваше,

Веднъж, случи се, в редакцията бяхме само двамата с него. Помолих го да разкаже на читателите ни как е написал някоя от своите книги (имахме такава рубрика). Той кимна обещаващо, помълча и бавно сподели думи, които съм запомнил така:

– Дори някои наши колеги си мислят, може би, че сядам и подтикнат от въображението си, започвам да описвам невероятни истории... Но не е така. След като съм си изяснил замисъла, в общ вид – сюжета, главните герои и т.н., започвам най-трудното: да потърся и намеря всичко, което ще ми е нужно за книгата – от всички възможни достоверни източници. Това – с месеци... За да могат читателите не само да следят какво и как се случва – в съдбата на героите, но да получат – по неупоряден начин, и проверени знания... И затова читателите му – многобройни, възприемаха книгите му за любими, него – за любим писател!

Имаме ли сега любими писатели?

Езра Паунд

МАНСАРДА

Да почувстваме това, което е повече от нас.
Хайде! И не забравяй,
че богатите имат лакеи,
но нямат приятели. Ние пък имаме
приятели, но нямаме лакеи; нека
се почувстваме женени и неженени
Нечуто влиза светлината на изгрева –
на пръсти като в балета на Павлова.
Няма нищо по-прекрасно в живота
от този прозрачен и прохладен час –
часът на пробуждането заедно.

СОЦИАЛЕН РЕД

Този държавен чиновник,
чиято жена от години го презира,
създава удивително приятна атмосфера
размахвайки ръце в кръга от млади дами.

II
Тази възрастна дама,
която е „твърде стара, за да е атеистка“,
сега седи в кръга, очертан
от шест свещи и едно разпятие.
А в същото време втората жена
на нейния племенник твори безпорядък
в дома ѝ
Двата ѝ котарака
шестват пред нея към Аверн.
Приспиване с хлороформ
вместо ритуално изгаряне.
И може да се надяват,
че душите им ще се възнесат
с навирени опашки и жалостно
нежно мяукане, понеже е очевидно,
че тя напуска тая земя безшумно,
завинаги избавена от
разприте с роднините и близките.

ГРАДИНА

Като кълбо копринен конец, размотавано по пода
тя върви по пътеките в градините на Кенсингтън
и пътем постепенно умира от амнезия на чувствата.
А около нея е тълпата – здравите, мръсни
и неизтребими деца на бедняците,
които ще наследят земята.
Тя е краят на рода. Нейната скука
е изтънчена и неудържима
и ѝ се иска някой
да я заговори и се страхува, че аз
ще извърша това неблагоприятие.

ПРИВЕТСТВИЕ

О, поколение безупречно самоуверено
и безупречно стеснително,
аз видях рибарите, които
пикник си организираха на припек
и техните семейства опърпани видях.
И аз съм по-щастлив от вас, а те
от мен са много по-щастливи.
А рибите спокойно в езерото плуват
и даже са без дрехи.

Поезия от желязната клетка

Езра Уестън Луумис Паунд – поет, публицист, критик и музикант, е роден на 30 октомври 1886 г. в гр. Хейли, Ай-дахо, САЩ. Завършва Пенсилванския университет и в началото на миналия век заминава за Италия, оттам отива в Лондон и Париж, където работи като кореспондент на няколко американски списания за литература и изкуство. Виден представител на авангардизма, Паунд оказва влияние на поети като Уилфрид Гибсън, Робърт Фрост, Л. Абъркромби, Рупърт Брук; помага за утвърждаването на Ърнест Хемингуей, Т. С. Елиът, Дж. Фрейзър, Джеймс Джойс, на художници и музиканти. Разочаро-

ван от Англия и потресен от жертвите на войната, критикува монетарната система, лихварството и империализма като причина за човешките бедствия. Подкрепя режимите на Мусолини и Хитлер. През Втората световна война говори по Радио Рим предимно на икономически теми с антиамерикански характер. През 1945 г. е арестуван от съюзниците и държан няколко месеца в тясна желязна клетка във военния лагер в Пиза. Прехвърлен е в затворническата болница „Сейнт Елизабет“ край Вашингтон, където го държат 13 години и е освободен през 1958 г. по настояване на американски писатели и изтъкнати италиански културни дейци, участвали в Съпротивата. Завръща се в Италия. Една от най-интересните и драматични художествени

личности на нашето време, Езра Паунд още при задържането му в Италия започва да работи по своите знаменити „Пизански Кантоси“ (The Pisan Cantos, 1948 г.), за които получава наградата „Бولينген“ на Библиотеката на Конгреса. Завършва ги след освобождаването и завръщането си в Италия, където на 1 ноември 1972 г. умира във Венеция. Гертруда Стайн, дала определението „изгубено поколение“ на творците между двете войни, свързва това понятие най-напред с неговото име. Творчеството му, дало тласък на модерните направления в съвременната англоезична поезия, е емблематично за естетическите и формалните търсения през първата половина на XX век.

Д. К.

ДОГОВОР

Този договор е с теб, Уолт Уитман, –
достатъчно те ненавиждах.
Към теб вървах като дете, чийто
баща е упорит до крайна глупост.
Но аз за дружба вече съм пораснал –
отчупи нова свежа клонка ти
и иде времето да я присаждаш.
По кръв и корен сме еднакви вече
и можем с теб да се сприятелим.

Les Millwin
Малките Малвини от руския балет,
розово-лилавите, зеленувати
души на малките Малвини
поглъщаха с очи – като боа –
онези от балконите и редовете
долу.
Небръснатият рошав тартор
на студентите
от художествения колеж
и цялата му нескопосна банда –
с изпъчени гърди, със скръстени
във футуристичен „X“ ръце –
те съзерцаваха
достойнствата на Клеопатра.
А малките Малвини гледаха към тях
с големите си анемични ириси
и с погледите си опипваха
студентските им униформи.
Така че позволи ми този факт
да напомня в случай,
че е достоен за напомняне!

ПЕСЕН

Успокой ме с китайски цветя,
зло е – зная – това огледало

II
Вятър лети над пшениците –
сребристо свистене се чува
от тънкото
съпротивление на метала.

Познах златния диск и видях
как той се разтваря над мен –
знам къде е мястото
на каменното му светилище –
залата на чистите цветове.

III
О, изкусително стъклено зло,
о, смесица на цветовете!
О, проникваща светлина,
о, пленена душа! Защо
винаги ме предизвикваш?
Защо
винаги ме заточаваш в себе си?

О, стъкло, тънко и коварно,
о, тленно злато!
О, нишки от амбра, двулика дъга
седмоцветна!

ПРЕДМЕТ

Тази вещ, натъпкана с морал,
но без смисъл,
завърза познанства там,
където би трябвало да е любовта
и вече нищо не нарушава
нейните размишления.

БЪДИ В МЕН

Бъди в мен като менливите
настроения
на суровия вятър, а не
като пъстрите, но нетрайни
цветове
по кръстопътищата.
Остави ми тясната самота
на навъсените проломи, пълни
с ручей сива вода.
Нека боговете ни споменават
ласкаво в идните дни,
когато сенчестите цветя на Орк
изпълнят пространството.

ДЖАКОПО ДЕЛ САЛАЙО

Този човек е познал
тайните страни на любовта –
невежият не е способен
да пише така. Сега
нея – невярната –
вече я няма. Само
вие сте тук – моите утешители.
А също и това, което
всички ни ще преживее – с мен
разговарят очите
на споменатата мъртва дама.

Превод Даниела Кейнс

Надя Попова

УТЕШЕНИЕ

И все повече спрели часовници
по стените около мен.
И все по-невинни виновници
в неразсъмващия ми ден...

Нелечима душевна схизма.
Посред пролет – вселенски студ.
Повредил се е механизма
на куража ми прословут.
И не знам къде да намеря
не поле със синчец и мак,
а спасителната батерия,
за да чуя отново: „тик-так“...

Пак нанякъде да се втурна,
да гърмя, да трещя, да валя;
тази маска с усмивка дежурна
от лицето си да сваля;
да заровя ръце до лакът
в жар изгаряща – оня скрин,
дето „личните вещи“ ме чакат
на погубения ми син
(с кръв по тях, с инвентарен номер,
опис, подписи и печат...)

Ното faber ли? Аз съм wotap
с нервен почерк и с личен ад.

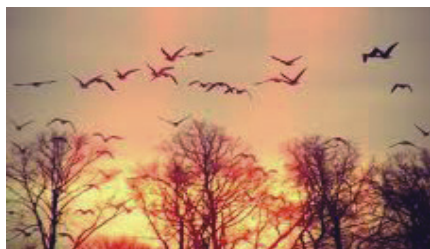
От заблуди и изневери,
разминавания, тъги
сътворявам небесни сфери,
съчинявам сияйни дъги.

Просто чувствената вселена
все пред мен е с едни гърди –
тя с копнежа за споделеност
ме наказва и възнагради,
тя навярно стрелките спира
само за да ме утеши:
Жив е, жив е във теб Всемира!
Имат, имат телата души!

Ники Комедвенска

АПЛОДИСМЕНТИ

Какъв спектакъл, боже мой!
Светът немее.
Поради липса на герой –
блести злодеят.
И публиката с хоров бис
венец му свива.
Какъв талант! Какъв артист!
И как убива:
от упор, в профил и в анфас
и от засада!
Какво че стреля срещу нас
и някой пада?!
Ще го заместят други сто.
Върви народа
със цялото си същество
към ешафода.
Но след поредния разстрел
все пак ще скочи
един от нас – безумец смел,
да го посочи.
И публиката във екстаз
ще аплодира
безумца – един от нас,
как в миг умира.
Такъв драматургичен край
не е логичен...
Или животът стана май
безгероичен?
Финалът няма да е друг.
Недей се стряска!
А публиката? Тя е тук
да ръкопляска.

Димитър Миров

ТОЙ, ПОЕТЪТ

Недейте спуска мигли като щори,
не го приемайте за някой шут,
в очите да ви гледа, не да спори,
поетът иска... и да бъде чут.

И не за тази – сламената слава,
разкрива се във профил и анфас.
Недейте се от него отчуждава,
обречен е да страда и за вас.

Той не познава думата „наужким“,
че истината му е крайна цел.
Щом няма начин вече като Пушкин
и Лермонтов да бъде на дуел,

със прости рими той ще защитава
достойнството си мъжко и честта.
Срещнете го със хляб и сол тогава
и чиста ще ви бъде съвестта.

Срещнете го, бъдете по-смирени
и даже приемоте го за свой...
Не е от хората обикновени –
от бъдещето носи вести той.

Петър Андасаров

И НЯМА ВРЪЩАНЕ

На Михаил и Кристина Белчеви

Какви нетърпеливи, бесни улици,
какво прегракнало от думи време.
Понякога си мисля, че съм в лудница,
че съм удавник сред водовъртене.

А някъде зад билото на младостта ни
все още свири оня влак неделен.
И оживява друго време в паметта ни –
с неосъзнати загуби, с раздели.

Към болници, казарми и гимназии
отнасяше ни влакът романтичен.
За нищо от съдбата ненаказани,
възторжени, непоковарени от себичност.

Но грабна ни вихрушката от страсти,
но втурнахме се в пеперуден бяг.
И стана непростимо тъжно ясно,
че няма връщане назад.

Анелия Гешева

колко време се криеш
и те няма
и те няма
колко е дълбоко скривалището
колко е тъмно
колко е страшно
каква зловееща акустика
когато те викат
някой ден слънцето
ще проникне и тук
човече
страхливо
човече
смирено
тогава ще видиш
как всичко е синьо
как всичко е бяло
човече страхливо
човече нещастно
животът е бял
животът е син
и тебе във него
те няма

Празник на поезията

Виолета Станиславова

КАМЕННИЯТ ЧОВЕК

Ти си каменният човек,
който безмилостно стъпка душата ми.
Вят пясъчните ти ветрове
и отвяват трънени думи.
Не помръдват натежалите ти ръце –
никога за прегръдка няма да ги повдигнеш.
Вкаменено е строгото ти лице –
нищо хубаво занаят умът ти не може да види.
Дори нежният глас отшумя –
ураганът на недоверието го отнесе.
Тежки мълчания премазаха любовта –
в тази пустош миражите са излишни вече.
Сега твоята каменна сянка пълзи –
груба и безпощадна в душата се стеле,
а в предчувствие за края
простенва последната ми мечта,
която пазех за тебе.

Боян Ангелов

НЕНАГЛЕДНОСТ

На Никола Вапцаров

Нагледах се на много планини,
най-ненагледна ми остана Ирин Пирин.
И на води планински се наслушах,
най-мило ми е от гласа на Глазие.
Бях гост на много градове,
но само
в Мадрид усетих пулса на страстта му.
Докосвал съм нозете на звездите
от Фамагуста – вече град без ласки,
от плач бродирам
и от сини каски.
Отъждествявам август винаги с Илинден,
от фурна „Охрид“ съм купувал хляб и мъка.
Работник бях
и емигрант съм бил.
За Филипините все търся точна рима,
но все намирам думата копнеж.
През мен премина конникът на Крум,
а гербът ми е рул и пропелер...
И Гарнизонното стрелбище се смалява,
достигайки размера на куршум.
Каква нищожност
и каква гротеска,
щом знам, че Вапцаров е вселена,
от неговата вяра озвездена...

Красимир Власев

НЕСТИХОТВОРЕНИЕ

Когато разберете, че моите стихотворения
не са стихотворения, едва тогава ще можем
да разговаряме за поезия.
Кенет Уайт

моите стихотворения
са съпротивления
срещу установения световен ред
срещу унията
на цариградската патриаршия
с Ватикана
срещу програмата на НАСА
за колонизирането на Марс
срещу военните бази
в Рамцайн и Безмер
срещу римите в класическите стихове
напомнящи униформени думи
които ме връщат на онзи казармен плац
където моето новобранство маршируваше
а нощем под цивилните си клепачи
сънувах саксии с мушката
марширувахме преди лягане
марширувахме след ставане
и след това насилие върху ставите
след всяка строева подготовка
аз леко стъпвах на пръсти
за да възстановя баланса
в човешката си природа

Георги Константинов

ПОЕЗИЯ

Един от нас е бог.
Но ний ще разбереме
стремежа му висок
във по-далечно време.

Макар напълно млад,
ръцете му тревожни
чертаят странен град
със форми невъзможни.

Макар напълно здрав,
кръвта му дири лудо
във цвете, в лъч, във прах
едно целебно чудо.

Над верни стихове
той като свещ изгаря.
Не вярват в богове –
и в него нямат вяра.

С приятели добри
върви неразгадаем –
назаем взел пари
и дал талант назаем.

Върви красив и строг,
безимен като изстрел...
Един от нас е бог,
другари атеисти!

Атанас Капралов

КРЕПОСТ

Едва се съдържам да не прихна,
когато спорех със глупак.
Но свикнах да мълча,
усмихнат
под вежди
или под мустак...

Как иначе от теб, нелепост,
щях своята чест да защита?
Усмивката е моята крепост,
а аз съм воинът в крепостта.

Аз през стените ѝ
се плезя
на всяка низка
земна твар:
пъпли,
доносничко любезен!
Подлецо, искаш ли шамар?

Но рухва крепостта, превзета
без никакъв обсаден бой
от вас – приятели в несрета,
от теб, любима, – въздух мой...

Владейте ме!
Но ви заклинам:
дано със юдини уста
един от вас не ме въздигне
във паметник на глупостта!